

ЛЕЎ ЛЕЙТМАН

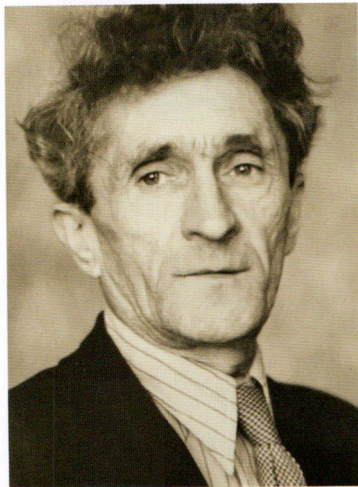
Лев Лейтман Leu Leitman

Славутыя мастакі з Беларусі
Знаменитые художники из Беларуси
Famous artists from Belarus

ЛЕЎ ЛЕЙТМАН

Лев Лейтман Leu Leitman

Мінск
«Беларусь»
2019

УДК [75(476)(092)+929Лейтман](084.1)

ББК 85.143(4Бел)я6

Л52

Серыя заснавана ў 2012 годзе

Аўтар ідэі і каардынатар праекта У.І. Пракапцоў —
генеральны дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея
Рэспублікі Беларусь, кандыдат мастацтвазнаўства,
заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь

Аўтар тэксту і складальнік А.А. Карнейка

Фотаздымка Д.М. Казлова

*Выданне ажыццёўлена па заказе і пры фінансавай падтрымцы
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь*

На вокладцы: Галоўны паштаміт. 1954. НММРБ, Мінск
На авантытуле: Леў Лейтман. Паміж 1954 і 1960. БДАМЛМ, Мінск

Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь выказвае шчырую падзяку
за дапамогу падчас падрыхтоўкі выдання Беларускаму дзяржаўнаму
архіву-музею літаратуры і мастацтва (дырэктар А.В. Запартыка,
загадчык аддзела ўліку і забеспячэння захаванасці дакументаў В.І. Бярэйшык,
загадчык аддзела інфармацыі, публікацыі і выкарыстання дакументаў Т.В. Іванова)

ISBN 978-985-01-1328-3

© Карнейка А.А., тэкст, складанне, 2019

© Афармленне. РУП «Выдавецтва «Беларусь», 2019

У

коле сваіх сучаснікаў — мастакоў, чые імёны гучаць моцна, асоб яркіх, шырока вядомых публіцы, — фігура Льва Мееравіча Лейтмана¹ стаіць адасоблена. Чалавек сціплы па сваёй натуры, тонкай душэўнай арганізацыі, рознабакова развіты і высока адукаваны, ён праявіў сябе і як таленавіты мастак-графік, і як адораны педагог, які працягваў нястомна ўдасканальвацца да канца сваіх дзён. Творчасць Лейтмана развівалася ў агульным рэчышчы савецкага мастацтва і беларускай мастацкай школы. Яно ахоплівае некалькі дзесяцігоддзяў і адлюстроўвае важнейшыя падзеі ў жыцці рэспублікі: будні будаўніцтва сацыялізму, гераічны подзвіг народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, пасляваеннае аднаўленне краіны, шматграннае жыццё сучаснікаў. Спалучэнне творчай і педагогічнай работы, пастаянныя стасункі з людзьмі дапамагалі мастаку глыбей адчуваць эпоху, узбагачалі яго працу, рабілі яго творчасць блізкай і зразумелай людзям.

Мастацтва Льва Лейтмана адрозніваецца яснасцю, сузіральнасцю, лірычнымі інтанацыямі. Мастак неаднаразова заяўляў, што яго творчасць складалася пад уплывам буйнейшых майстроў рускага і французскага мастацтва і сваімі настаўнікамі ён лічыць Ісаака Левітана, Міхаіла Урубеля, барбизонцаў і імпрэсіяністаў — Клода Манэ і Эдуарда Манэ. Жанравы дыяпазон майстра шырокі: гэта і пейзажы, і сюжэтна-тэматычныя

¹ У копіі пасведчання аб нараджэнні запісаны як Леві Мееравіч Лейтман (БДАМЛМ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Воп. 1. Адз. зах. 94. Арк. 1).

карціны, і партрэты, і нацюрморты. Ён праявіў свой талент і ў розных тэхніках, такіх як туш, соус, італьянскі аловак, сангіна, сепія, манатыпія, фламастар і алей, але асабліва віртуозна ім выкананы творы ў тэхніцы акварэлі і гуашы.

Будучы мастак і педагог нарадзіўся 25 сакавіка² (6 красавіка па новым стылі) 1896 года ў г. Петрыкаве, «адкуль у трохмесячным узросце выехаў з сям'ёй у г. Гарадок, дзе правёў сваё дзяцінства. Бацька быў прыказчыкам Віцебскага піваварнага завода, а пасля рэвалюцыі — саматужнікам. Маці дапамагала яму па гаспадарцы. У 1924 годзе бацька памёр. У 1916 годзе Леў Лейтман скончыў Віцебскае камерцыйнае вучылішча і адначасова навучаўся маляванню і жывапісу ў майстэрні мастака, акадэміка Ю.М. Пэна³. У тым жа годзе некалькі месяцаў навучаўся выяўленчаму мастацтву ў майстэрні прафесара Бершадскага⁴ ў Адэсе. А ў 1937 годзе прайшоў курсы па павышэнні кваліфікацыі мастакоў пры Усерасійскай акадэміі мастацтваў у Ленінградзе⁵ ў прафесара С.Л. Абугава⁶».⁷

² Гэта дата пазначана ў копіі пасведчання аб нараджэнні (БДАМЛМ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Воп. 1. Адз. зах. 94. Арк. 1).

³ Юрый Майсеевіч (Іегуда (Юдэль) Моўшавіч (Моўшэвіч)) Пэн (1854—1937) — мастак, педагог, адзін з самых яркіх прадстаўнікоў мастацкай культуры Беларусі канца XIX — першай трэці XX стагоддзя. Заснавальнік Школы малявання і жывапісу Ю.М. Пэна ў Віцебску.

⁴ Юлій (Іаіль-Рувін) Рафаілавіч Бершадскі (1869—1956) — жывапісец-рэаліст, педагог, прафесар, заслужаны дзеяч мастацтваў Украінскай ССР. Заснавальнік уласнай прыватнай мастацкай школы-студыі ў Адэсе.

⁵ Пецярбург быў перайменаваны ў 1914 годзе ў Петраград, а ў 1924-м — у Ленінград.

⁶ Сямён Львовіч Абугаў (1877—1950) — савецкі жывапісец, графік, педагог, прафесар, член Ленінградскага Саюза мастакоў.

⁷ Звесткі прыведзены па адным з варыянтаў аўтабіяграфіі (БДАМЛМ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Воп. 1. Адз. зах. 93. Арк. 1). У той час як у асабістай картачцы члена Саюза савецкіх мастакоў Лейтман зазначае, што ў Віцебскім камерцыйным вучылішчы навучаўся з 1907 па 1914 год, у школе прафесара Бершадскага — з 1916 па 1917-ы, а ў школе мастака Ю.М. Пэна — з 1921 па 1930-ы (БДАМЛМ. БСМ (Лейтман Л.М.). Ф. 82. Воп. 2. Адз. зах. 58. Арк. 1). У манаграфіі Эміліі Васілеўны Аравай «Леў Мееравіч Лейтман» (Мінск, 1976. С. 4—5) прыводзяцца звесткі іншага характару: у Пэна Лейтман вучыўся перад Першай сусветнай вайной і ў 1923 годзе, а ў прафесара Бершадскага займаўся ў 1916 годзе.

Вучобу ў Бершадскага Лейтману прыйшлося перапыніць з-за безграшоў, што, аднак, не перашкодзіла яму паступіць на псіханеўралагічны факультэт Дзяржаўнага інстытута медыцынскіх ведаў у Петраградзе⁸. Праўда, як зазначана ў адным з варыянтаў аўтабіяграфіі, вучобу ён пакінуў за адсутнасцю права на жыхарства⁹. Леў Лейтман быў вымушаны вярнуцца ў г. Гарадок Віцебскай губерні, дзе, пачынаючы з 1918 года і аж да ад'езду ў Віцебск у 1923 годзе, ён займаў і сумяшчаў разнастайныя пасады пры аддзеле народнай адукацыі: выкладчыка выяўленчага мастацтва і прыродазнаўства ў сярэдняй школе, лектара на вячэрніх курсах для рабочых і падлеткаў, кіраўніка студыі выяўленчага мастацтва пры ДOME народнай творчасці, загадчыка цэнтральнай бібліятэкай, дэкаратара пры Народным доме імя У. І. Леніна, інспектара аховы працы, загадчыка біржы працы. Да 1921 года ў Петраград ён выязджаў перыядычна для здачы залікаў і правядзення практычных заняткаў у інстытуце, дзе ў цэлым прайшоў трохгадовы курс навучання¹⁰. У горадзе на Няве ён наведваў музеі выяўленчага мастацтва, вывучаў скарбы Эрмітажа, што канчаткова вызначыла яго будучую прафесію, — мастак. Медыцыну прыйшлося пакінуць.

⁸ Датаванне вучобы мае розначытанні. У працоўнай кніжцы ўказаны даты: 23.07.1920 — аж да верасня 1921-га, затым аж да жніўня 1922 года (БДАМЛМ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Воп. 1. Адз. зах. 95. Арк. 4—5). У асабістай картачцы члена Саюза савецкіх мастакоў, запоўненай рукой Лейтмана, значыцца, што ў Псіханеўралагічным інстытуце ён навучаўся з 1917 па 1921 год і не скончыў (БДАМЛМ. БСМ (Лейтман Л.М.). Ф. 82. Воп. 2. Адз. зах. 58. Арк. 1). У адным з варыянтаў аўтабіяграфіі час паступлення і зусім адсутнічае, указана толькі, што гэта было пасля Адэсы і пасля рэвалюцыі (БДАМЛМ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Воп. 1. Адз. зах. 93. Арк. 1). У манаграфіі Эміліі Васілеўны Аравай «Леў Мееравіч Лейтман» (Мінск, 1976. С. 4) гаворыцца пра вучобу на псіханеўралагічным факультэце Петраградскага медыцынскага інстытута ў час рэвалюцыі, але не ўдакладняецца — Лютаўскай ці Кастрычніцкай.

⁹ Звесткі прыведзены паводле аднаго з варыянтаў аўтабіяграфіі (БДАМЛМ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Воп. 1. Адз. зах. 93. Арк. 1).

¹⁰ Там жа.

У 1923 годзе Леў Лейтман быў камандзіраваны ў Віцебск, дзе да 1934 года непарыўна загадваў клубам «Чырвоны будаўнік», праводзячы агітацыйную работу сярод працоўных. У гэты перыяд на працягу шэрагу гадоў мастак паралельна працаваў і ў майстэрні свайго настаўніка Юдэля Пэна, удасканальваючы сваё майстэрства. У станаўленні Лейтмана-педагога важную ролю сыграла праца ў Віцебскім мастацкім вучылішчы, дзе з 1931 года ён выкладаў малюнак, жывапіс і кампазіцыю, з 1936 года ўжо загадваў вучэбнай часткай, а ў пачатку 1941 года ўзначаліў яго. Тут Леў Лейтман працаваў поплич з вядучымі мастакамі таго часу — Юдэлем Пэнам, Абрамам Бразерам, Саламонам Юдовіным, Міхаілам Керзіным, Валянцінам Волкавым, Іванам Ахрэмчыкам, Уладзімірам Хрусталёвым, Мікалаем Міхалапам. Гэта быў калектыў блізкіх па духу людзей. У гэты перыяд Лейтмана неаднаразова дэлегавалі ў Маскву і Ленінград на ўсесаюзныя нарады па мастацкай адукацыі і культуры, ён удзельнічаў у юбілейнай сесіі Усерасійскай акадэміі мастацтваў. На жаль, работ мастака віцебскага перыяду захавалася нямнога, сярод іх «Мост» (1934), «Пейзаж» (1934), «Дажджлівы дзень (Дзвіна. Віцебск)» (1934), «Вечар» (1930-я). Яны поўныя пяшчотнай тугі і шчырага замілавання горадам над Дзвіной — Віцебскам.

Разам з тым 1930-я гады для Лейтмана былі перыядам актыўнай выставачнай дзейнасці як у сябе ў краіне, так і за мяжой. Шматразовы ўдзел у савецкіх і міжнародных выстаўках паставіла Льва Лейтмана ў шэраг лепшых мастакоў краіны. Яго работы паспяхова экспанаваліся ў Лос-Анджэлесе (выстаўка экслібрыса, 1929), на ўсебеларускай выстаўцы ў Мінску (1930, 1932), на выстаўцы беларускага мастацтва ў Маскве (1935). На ўсесаюзнай мастацкай выстаўцы «Індустрыя сацыялізму» ў Маскве (1939) Лейтман быў прадстаўлены работамі на тэму «Жанчына на вытворчасці», створанымі ў 1937 годзе: «Кецельшчыцы ў швейнай майстэрні», «Швейна-кецельны цэх», «Кецельшчыцы», «Партрэт стаханаўкі Шпакоўскай» і іншыя. Напоўненыя святлом і паветрам, яркія па каларыце, гэтыя аркушы выразілі ідэю аб вяршэнстве дзейных людзей на вытворчасці,

прадэманстравалі іх аддадзенасць справе і энтузіязм. У 1938—1940 гадах па запрашэнні Усесаюзнага таварыства культурнай сувязі з замежжам работы Льва Мееравіча ўдзельнічалі ў рухомай выстаўцы савецкіх мастакоў у Лондане, Бруселі, Нью-Ёрку. У 1940 годзе Лейтман стаў членам Саюза мастакоў Беларускай ССР і быў прыняты ў Крамлі сярод іншых удзельнікаў дэкады беларускага мастацтва. А за серыю работ «Жыццё, побыт і навучанне Чырвонай Арміі», якую экспанавалі на Усебеларускай выстаўцы выяўленчага мастацтва «Ленін і Сталін — арганізатары БССР» у Мінску (1940), мастак быў узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР. На жаль, большая частка аркушаў дадзенай серыі, створанай непасрэдна з натуры ў Мазурыне пад Віцебскам, загінула ў гады вайны.

Леў Лейтман адносіцца да плеяды майстроў, пакаленне якіх разам з усім савецкім народам вынесла на сваіх плячах цяжар і жахі Вялікай Айчыннай вайны, якая пакінула незабыўны след у народнай памяці і адчуваецца ў светапоглядзе мастакоў, — яе ўдзельнікаў, якія ва ўмовах фронту навучыліся ў простых, звыклых рэчах бачыць вялікі сэнс і вялікую прыгажосць. Гады змаганняў і незваротных страт агалілі пачуцці прыхільнасці майстроў мастацтва да роднай зямлі, асаблівай мерай выявілі кошт жыцця, адстаецца якое ўдалося нялёгка.

Вайна застала Льва Лейтмана на пасадзе дырэктара Віцебскага мастацкага вучылішча. «Цяжка было развітвацца з педагогічнай работай. Бо я з 1918 года бесперапынна займаюся выкладаннем жывапісу і кампазіцыі. Працаваў у мастацкім тэхнікуме, у Віцебскім абласным доме народнай творчасці. Больш за 11 гадоў кіраваў гурткамі выяўленчага мастацтва працоўных студый»¹¹, — расказваў мастак у адным з інтэрв'ю. У гады вайны Леў Мееравіч служыў у частках Ваенна-будаўнічага ўпраўлення Заходняга фронту, дзе працаваў у палітадзеле, быў начальнікам агітмашыны. У радах Чырвонай Арміі Лейтман прадоўжыў і творчую працу: ужо за першыя дзесяць месяцаў службы ён аформіў больш за 75 нумароў фронта-

¹¹ БДАМЛМ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Воп. 1. Адз. зах. 109. Арк. 3.

вых газет і баявых лісткаў. У гады вайны мастак прыняў удзел у выстаўцы «Работы маскоўскіх мастакоў у дні Вялікай Айчыннай вайны» (Масква, 1942) і Усесаюзнай выстаўцы жывапісу, графікі, скульптуры і архітэктуры «Вялікая Айчынная вайна» (Масква, 1942—1943). Як удзельнік вайны Леў Мееравіч Лейтман быў узнагароджаны медалямі «За абарону Масквы», «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 гг.», «За доблесную працу ў Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 гг.».

На франтавых будоўлях, месцах нядаўніх баёў і тэрыторыях, якія былі вызвалены Чырвонай Арміяй ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, Лейтман зрабіў шэраг накідаў і эцюдаў акварэллю, гуашшу, алоўкам. У гэтых малюнках адсутнічаюць батальныя сцэны, ён засяроджвае сваю ўвагу на ваенных буднях, на раскрыцці звычайнага, штодзённага цяжэння жыцця. Тут і гераічная праца будаўнікоў, якія працуюць дзеля абароны сваёй радзімы, і пейзажы, і разбураныя будынкі, і ацалелыя пабудовы, і салдаты з аўтаматамі наперавес, і шматлікія трафеі — падбітыя танкі і гарматы ворага («У раёне Валакаламска», 1943; «Вёска Серада», 1943—1944; «На (абарончым) рубяжы», 1943; «Першая пасляваенная зіма на выстаўцы трафейнай зброі», 1945). Выяўлены ў работах свет рэалістычны, поўны трывогі, але разам з тым і невычарпальнай веры ў сілы добра. Творы падкупаюць лірычнай мяккасцю, празрыстасцю фактуры, гарманічнасцю каларыту. На жаль, большая частка творчай спадчыны мастака загінула ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Пасля заканчэння вайны Леў Лейтман вярнуўся на радзіму. Ён адыграў значную ролю ў стварэнні Мінскага мастацкага вучылішча, якое было адчынена ў 1947 годзе ў напаўразбуранай сталіцы БССР, у якім працаваў да 1958 года. У той час гэта была адзіная навучальная ўстанова ў краіне, якая рыхтавала мастакоў. Менавіта вучылішчу было наканавана сыграць ключавую ролю ў пасляваенным адраджэнні і фарміраванні нацыянальнай мастацкай школы і яе педагагічнай сістэмы. Леў Мееравіч заняўся падборам кадраў, бо ўжо меў адпаведны вопыт. На працу ў мастацкае вучылішча ім былі запрошаны Валянцін Волкаў, Уладзімір Хрусталёў, Іван

Ахрэмчык, Павел Масленікаў, Матвей Беяніцкі, Надзея Галоўчанка, Хаім Ліўшыц, Канстанцін Касмачоў.

У вучылішчы Леў Лейтман займаўся вучэбным працэсам, яго арганізацыяй, метадыкай выкладання. Пад яго кіраўніцтвам пачала працаваць метадычная рада вучылішча. Нароўні з класічным акадэмічным падыходам да выкладання Лейтман рэкамендаваў сваім вучням карыстацца чыста фармальнымі пошукамі жывапісных плям, кампазіцыйных рашэнняў, нестандартных колеравых спалучэнняў. Ён вучыў пісаць выразна і ярка, раіў назіраць і быць уважлівым да жыцця, шмат увагі ўдзяляў рашэнню кампазіцыйных і каларыстычных задач.

Леў Мееравіч, мяккі і тактоўны, дасціпны і жыццярадасны, сціплы і закаханы ў мастацтва, добразычліва і з цікавасцю адносіўся да пошукаў маладых. Цярпліва, беражліва і клапацліва дапамагаў кожнаму паверыць у свае магчымасці, максімальна праявіць свае здольнасці. Чалавек вялікай асабістай прывабнасці, мастак меў вялізны ўплыў на сваіх вучняў, умеў заразіць іх сілай асабістага прыкладу, а яны любілі яго і даражылі яго ацэнкай сваіх работ. Многія вучні сталі вядомымі беларускімі мастакамі, сярод іх — Міхаіл Савіцкі, Май Данцыг, Віктар Грамыка, Віктар Пратасеня, Арлен Кашкурэвіч, Віктар Вярсоцкі. І ўсе яны помнілі, «як у цяжкі пасляваенны час Леў Мееравіч у салдацкім шынялі прыносіў у заплечніку дровы, каб сагрэць халодную майстэрню і даць магчымасць ім займацца ў нармальных умовах»¹², — так пісала ў сваім артыкуле «Памяць пра настаўніка» Ірына Глазава, мастачка, выкладчык Мінскага мастацкага вучылішча.

Вучні і калегі адzywаліся пра Льва Лейтмана як пра цудоўнага настаўніка, чалавека высакароднага і справядлівага, які гутарыў на роўных, тлумачыў добразычліва і шчыра. У ім ужываліся яснасць розуму і чуйнасць сэрца. Арлен Кашкурэвіч¹³ так характарызаваў свайго настаўніка:

¹² Ірына Глазава. *Памяць пра настаўніка* // Літаратура і мастацтва. Мінск. 12 сакавіка 1976 (БДАМЛМ. Лейтман Л.М. Ф. 82. Воп. 2. Адз. зах. 58. Арк. 82).

¹³ Арлен Міхайлавіч Кашкурэвіч (1929—2013) — беларускі мастак-графік, народны мастак Беларускай ССР, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, прафесар.

«З вялікай цеплынёй успамінаю з першых маіх педагогаў Л. М. Лейтмана. Сухенькі, невялікага роста, з кучаравай пасядзелай шавялюрай, чалавек з вострым, як у птушкі, носам. Ён з павагай адносіўся да ўсіх студэнтаў. Яго дачка, Фрына Львоўна¹⁴, выкладала гісторыю мастацтва. Яна была інтэлігентным і высокаадукаваным педагогам»¹⁵. Леанід Шчамялёў¹⁶ да гэтага часу ўспамінае: «Нас вучылі выбітныя педагогі. Адным з іх быў Леў Маркавіч¹⁷ Лейтман, які выкладаў на малодшых курсах. Ён з цікавасцю адносіўся да нейкіх знаходак у работах студэнтаў»¹⁸. Аб цудоўным пачуцці гумару свайго педагога расказваў Георгій Паплаўскі¹⁹: «Першы настаўнік Леў Маркавіч Лейтман быў дасціпным чалавекам з добрым пачуццём гумару. Ён пісаў вершы і занатоўкі для сценгазеты вучылішча. У яго быў любімы каламбур: «Хто такі вядучы мастак? — пытаўся ён у студэнтаў. — Вядучы мастак — гэта мастак, які ўмее сябе паводзіць»²⁰. «Калі ўспамінаць выкладчыкаў вучылішча, то найбольш цёплыя ўражанні захаваліся ў мяне пра Льва Маркавіча Лейтмана. Ён быў цудоўным педагогам і чалавекам. Вельмі тонкі, тактоўны, далікатны, Леў Маркавіч да ўсіх адносіўся з бацькоўскай пяшчотай. Памятаю, як ён вёў летнюю практыку. Заняткі былі назначаны бліжэй да вечара. А я браў эцюднік, на світанку

¹⁴ Фрына Львоўна Лейтман (1921—1985) — беларускі мастацтвазнавец, выкладчык, дачка заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР мастака-графіка Льва Мееравіча Лейтмана.

¹⁵ Шлях у мастацтва / уклад. В.І. Ясюк. Мінск, 2017. С. 24.

¹⁶ Леанід Дзмітрыевіч Шчамялёў (1923) — беларускі жывапісец, народны мастак Беларускай ССР, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, кавалер ордэна Францыска Скарыны.

¹⁷ Для вучняў Леў Мееравіч быў Львом Маркавічам.

¹⁸ Шлях у мастацтва. С. 28.

¹⁹ Георгій Георгіевіч Паплаўскі (1931—2017) — беларускі графік і жывапісец, народны мастак Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларускай ССР, акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, акадэмік Расійскай акадэміі мастацтваў.

²⁰ Шлях у мастацтва. С. 29.

ішоў у Дразды і да пачатку заняткаў прыносіў гатовы эцюд»²¹, — гаворыць пра свайго настаўніка сёння Васіль Сумараў²².

У пасляваенныя гады педагогічную дзейнасць Леў Лейтман сумяшчаў з творчай актыўнасцю. У гэты перыяд ён займаецца індустрыяльнай тэмай, выступаючы перад глядачом «песняром», відавочцам жыцця, працы, подзвігу герояў свайго часу — будаўнікоў, працаўнікоў мінскіх і гомельскіх заводаў. Работы, прысвечаныя аднаўленню роднага краю, расказваюць пра цяжкую працу савецкіх людзей па адраджэнні разбуранай фашыста-мі прамысловасці Беларусі: «Будаўніцтва галоўнага корпуса аўтазавода» (1947), «Будаўніцтва аўтазавода» (1949), «У такарна-карусельнага станка» (1960). У гэтых акварэлях перададзены напружаны рытм грандыёзнага будаўніцтва.

Знешнія прыкметы пасляваеннага часу — вежавыя краны, вышкі вы-сакавольтавых перадач, асфальтаваныя дарогі прысутнічаюць у шэрагу акварэляў Лейтмана, прысвечаных Мінску і яго жыхарам, а таксама навакольным горада. У пейзажах, напісаных з вышыні, з акна майстэрні, Леў Мееравіч з любоўю, хваляваннем і захапленнем глядзіць на горад, то вогненна-яркі, шумны, святочны, то ціхі, сонны, які «растае» ў імгле. Ён любуецца прыгажосцю сталіцы, яе шырокімі магістралямі, архі-тэктурнымі ансамблямі, спартыўнымі пабудовамі, ажыўленымі прас-пектамі, ціхімі куткамі. Тут адчуваюцца жывыя эмоцыі сучасніка. Гэта такія работы, як «Проспект імя Сталіна» (1952), «Галоўны ўваход на ста-дыён «Дынама» (1952), «Галоўны паштамі» (1954), «Ля таполі Янкі Купа-лы» (1957), «У парку» (1957), «З вакна майстэрні» (1965, 1966), «Мінск. Зіма» (1970) і многія іншыя.

²¹ Шлях у мастацтва. С. 34.

²² Васіль Фёдаравіч Сумараў (1938) — беларускі жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларускай ССР, уладальнік бронзавага медаля ВДНГ СССР. У 1965—1985 гадах кіраваў дзіцячай народнай студыяй выяўленчага мастацтва пры Палацы культуры тэк-стыльшчыкаў у Мінску.

Для Лейтмана таксама было важна паказаць і ўвасобіць вобраз сучасніка, паколькі менавіта людзі ствараюць унікальную гісторыю горада, фарміруюць яго асаблівы гістарычны вобраз. Мастаком створаны цудоўныя партрэты сучаснікаў, адзначаныя вострым адчуваннем часу і дакладнасцю. Героі выяўлены ў моманты натхнёнай працы, у цеснай сувязі са справай жыцця, з валявым імкненнем. Гэтыя інтанацыі ўвасоблены ў работах «Партрэт фрэзероўшчыцы Н. Мальцавай» (1945 (?) 1960 (?)), «Лакіроўшчыцы. Мінскі радыёзавод» (1947), «Моладзевая брыгада Трактарнага завода падчас працы» (1950), «На вахце міру. Лепшая свідравальшчыца веласіпеднага завода Л. Дуброўская» (1950), «Партрэт каменшчыка-наватара А.К. Філіпава (Лепшы каменшчык новабудоўляў Мінска са сваёй памочніцай Шалаханавай)» (1951), «Партрэт А.Р. Ласіцкай, зборшчыцы Мінскага гадзіннікавага завода» (1961), «Партрэт рабочага» (1969).

Пры стварэнні партрэтаў мастак быў зацікаўлены не толькі ў выяўленні індывідуальнасці чалавека, непаўторнасці яго аблічча, вонкавага падабенства выявы з мадэллю, ён шукаў таксама нешта агульназначнае і характэрнае: праявы высакароднасці, чысціні намераў, працоўнай актыўнасці, волі, інтэлекту. Героі партрэтаў Льва Лейтмана амаль заўсёды напісаны па пояс або па калена, пададзены буйным планам, іх фігуры ўпісаныя ў аркуш. Фон у партрэтах ці зусім адсутнічае ці вызначаецца колерам самога графічнага аркуша — белым, чорным, карычневым, ці ўмоўна абазначаны колеравымі плоскасцямі — сіне-зялёнай, попельна-шэрай гамай. Сярод іх ёсць твары спакойныя і ўлагоджаныя («Партрэт даяркі Зінаіды Шалыка», 1962), сур'ёзныя і задуменыя («Партрэт Цімафея Іванавіча Аляксандранкі, старшыні, ветэрана пагранзаставы», 1964; «Будаўніца», 1970), прамяністыя і жыццярадасныя («Партрэт Р.І. Цвятковай, вязальшчыцы Гомельскай фабрыкі імя 8 Сакавіка», 1961).

Абаяльныя і прывабныя жаночыя вобразы Лейтмана, якія ўвасабляюць эстэтычны ідэал сучасніцы, савецкай жанчыны-працаўніцы, — карпулентнай, якая палае здароўем, з яркім румянцам на шчоках, энергічнай і задзірлівай, сціплай і поўнай ганарлівай годнасці, у ёй розум спалуча-

ецца з рашучасцю і сілай характара. Такія карціны «Партрэт Р.І. Цвятковай, вязальшчыцы Гомельскай фабрыкі імя 8 Сакавіка» (1961), «Партрэт А.Р. Ласіцкай, зборшчыцы Мінскага гадзіннікавага завода» (1961), «Партрэт школьніцы-цялятніцы Ніны Берасцевіч» (1962).

Пры стварэнні нешматлікіх нацюрмортаў, якія дайшлі да нас («Кветкі», 1943; «Нацюрморт. Лілеі», 1964; «Кветкі на фоне вакна», 1965; «Туалетны столік», 1969; «Кветкі», 1970; «Кветкі на вакне», 1972), Леў Мееравіч выкарыстаў у афармленні інтэр'еру вазы разнастайнай канфігурацыі і колеравай палітры. Нязменным заставаліся жывыя кветкі і абавязкова ў партытуры адценняў чырвонага. Яны служылі мастаку своеасаблівым камертонам, выступалі эталонным колеравым акордам, паводле якога ён выбудоўваў каларыт, пісаў «колеравую музыку» сваіх акварэльных твораў. Недаўгавечнае, але яркае кветкавае хараство мастак перадаваў шырокімі і шчодрымі мазкамі.

Леў Лейтман удасканальваў сваё майстэрства ўпартай працай. Ён, які ўсё жыццё пражыў у Беларусі, выдатна ведаў і любіў яе чароўную прыроду. Тонкія па колеравым вырашэнні беларускія пейзажы займаюць вялікае месца ў творчасці мастака. Менавіта ў іх праяўляецца асаблівае прывабнасць, паэтызаванасць і інтымнасць бачання, якія настолькі ўласцівыя дараванню Лейтмана.

Звяртаючыся да прыроды як да адухоўленага вобраза, Леў Лейтман адлюстроўваў схільнасць чалавека да дыялогу з ёй у пошуках душэўнага ўзаемаразумення. Зносіны з прыродай нараджалі мноства эмоцый, якія з уласцівым яму лірызмам Лейтман імкнуўся перадаць у сваіх работах. Ён выяўляў канкрэтныя месцы ў Віцебску, Мінску, Маскоўскай вобласці, якія ён даўно ўпадабаў і якія ўрэзаліся ў яго памяць («Дажджлівы дзень (Дзвіна. Віцебск)», 1934; «Зімовы пейзаж (Зіма)», 1943—1944; «Арэхава-Зуева», 1943—1944; «Клязьма», 1943; «Правінцыя», 1945; «Красавік», 1957; «Мінск. Зіма», 1970).

Прыцягваюць увагу і тонкія лірычныя работы: «Бярозкі» (1945), «Красавік» (1957), «Вецер» (1966), «Цішыня» (1968). У іх шмат цяпла, чысціні,

пранікнёнасці і душэўнасці. Назвы работ кароткія і ясныя, іх сюжэтная канва простая; але ад гэтага творы не пазбаўлены асаблівай прыцягальнай сілы, якая прымушае зноў і зноў вяртацца да іх. Яны сутучныя думцы Ісаака Левітана: «Самы просты, няхітры матыў варты выяўлення, можа вырасці да вялікага паэтычнага твора, калі мастак палюбіць яго і сардэчна пра яго раскажа»²³.

Пейзажы Лейтмана, зрэшты, як і ўсе яго творы ў іншых жанрах, невялікія па памеры. Імпрэсіяністычная манера іх выканання абумоўлена працай мастака на пленэры, якая давала яму магчымасць любавання найтанчэйшымі колеравымі нюансамі, навакольнай каларыстычнай разнастайнасцю, што ён і імкнуўся ўвасобіць у сваіх работах. У пейзажах пануюць цішыня, светлая чысціня, немітуслівасць. Лейтман па-майстэрску піша дрэвы, пакрытыя шчодрымі фарбамі восені, і лісце, якое ледзь распусцілася вясновай парой. Сапраўднае зачараванне зялёнай «гаванню», адчуванне спакою, утульнасці і гармоніі, разлітае ў прыродзе, перададзены мастаком у творах «Ля ракі Свіслач» (1956) і «Сажалка ў Паланзе» (1957). У гэтых работах дрэвы з агромністымі раскідзістымі галінамі патанаюць у зеляніне і «любуюцца» сваім адлюстраваннем у люстэрку вады на фоне блакітнага неба, мяжа сустрэчы вадзяной роўнядзі з берагавой лініяй амаль размытая. Светлыя, блакітнавата-зялёныя тоны ў выкананай гуашшу рабоце «Ля таполі Янкі Купалы» (1957) перадаюць адчуванне хараства летняга дня, радасці ад адпачынку ў парку, у ціні дрэў. Празрысты блакіт паветра, які бруіцца над зямлёй і зацягвае лёгкай дымкай зеляніну лісця, узмацняе ўражанне глыбіні прасторы. Выразнасць каларыту гучыць жыццесцвярдзальнай мелодыяй. Лірычная інтанацыя, перададзеная ў творах «Чырвоныя дахі (Калуга)» (1942—1943), «Пахмурны дзень» (1944), дзе змерзлыя голыя галіны дрэў лунаюць у стылай празрыстасці вясенняга паветра, шэрае, насычанае вільгаццю бяровенне

²³ Левитан И.И. Письма. Документы. Воспоминания / под ред. А. Федорова-Давыдова. М., 1956. С. 232.

будынкаў пранікнёна раскрываюць спецыфіку выяўлення зімовага пейзажа. У акварэльнай рабоце «Вечарэ» (1949) мастак абраў асаблівы стан прыроды — перадвячэрні час, калі ў змроку, які згушчаецца, адценні і паўтаны ледзь улоўныя, а яркія плямы асноўнага колеру — сіняга — асабліва гучныя. Пакладзеныя побач мазкі перасякаюцца, месцамі перакрываючы адзін аднаго. Узаемадзеянне колераў ускладняецца. Сінія і ліловыя тоны судакранаюцца з папялістым тонам і пачынаюць тлець. Гама халаднее.

Знойдзеныя ў прыродзе матывы і асацыяцыі, звязаныя з імі, мелі для Лейтмана вялікае значэнне. У сваіх акварэлях мастак імкнуўся надта дакладна зафіксаваць пачуццё, якое ахапіла яго на пленэры, тое хваляванне, якое прымусіла яго ўзяцца за пэндзаль, тое захапленне, якое ён зведаў пры сустрэчы з прыродай.

Леў Лейтман прымаў актыўны ўдзел у працы Саюза мастакоў БССР: быў старшынёй секцыі графікі, членам рэвізійнай камісіі, выступаў арганізатарам секцыі акварэлістаў і трох рэспубліканскіх выставак акварэлі. Самаадданае служэнне майстра мастацтву атрымала заслужаную ацэнку: ў 1967 годзе яму было прысвоена званне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

У зборы Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь прадстаўлены ўсе грані творчай спадчыны Льва Лейтмана — пранікнёнага лірыка, які мог глыбока адчуваць і паэтычна тонка перадаваць ледзь улоўныя нюансы жывой прыроды, бурлівае жыццё шматвяковага горада, які адраджаецца з попелу і руін, і яго насельнікаў; стваральніка партрэтаў, якія адрозніваюцца рэалістычным бачаннем свету, дакладнасцю і яснасцю пластычнай мовы; аўтара сюжэтна-тэматычных карцін на тэму праслаўлення чалавека, які прыносіць карысць грамадству сваёй працай, які ўмее з асалодай адпачываць, атрымліваць задавальненне ад жыцця; майстра маляўнічых нацюрмортаў, якія віртуозна выбудаваны ў складанай каларыстычнай партытуры. Калекцыя твораў Льва Лейтмана ў музеі з'яўляецца адной з самых значных у нашай краіне (140 твораў графікі і 1 твор жывапісу) нароўні з фондамі Беларускага дзяржаўнага архіва-му-

зея літаратуры і мастацтва. Работы мастака знаходзяцца таксама ў зборах Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Віцебскага абласнога краязнаўчага музея, у фондах Беларускага саюза мастакоў, у прыватных калекцыях у Беларусі і за межамі.

Леў Мееравіч Лейтман пайшоў з жыцця 19 верасня 1974 года. Жыццёвы шлях майстра сведчыць аб непадзельнасці яго творчых памкненняў: ён ніколі не зачынаўся ў коле вузкапрафесійных інтарэсаў — выкладаў, пісаў вершы, ілюстраваў кнігі. Творчасць Льва Лейтмана адлюстроўвае шырыню, свабоду і ўзнёсласць светапогляду мастака, яна непарыўна звязана з лёсам краіны і лёсам сучасніка.

Анастасія Карнейка

В

кругу своих современников — художников, чьи имена звучат громко, личностей ярких, широко известных публике, — фигура Льва Мееровича Лейтмана¹ стоит обособленно. Человек скромный по своей натуре, тонкой душевной организации, разносторонне развитый и высоко образованный, он проявил себя и как талантливый художник-график, и как одаренный педагог, который продолжал неустанно совершенствоваться до конца своих дней. Творчество Лейтмана развивалось в общем русле советского искусства и белорусской художественной школы. Оно охватывает несколько десятилетий и отражает важные события в жизни республики: будни строительства социализма, героический подвиг народа в годы Великой Отечественной войны, послевоенное восстановление страны, многогранную жизнь современников. Сочетание творческой и педагогической работы, постоянное общение с людьми помогали художнику глубже чувствовать эпоху, обогащали его работу, делали его творчество близким и понятным людям.

Искусство Льва Лейтмана отличается ясностью, созерцательностью, лирическими интонациями. Художник неоднократно заявлял, что его творчество складывалось под влиянием крупнейших мастеров русского и французского искусства и своими учителями он считает Исаака Левитана, Михаила Врубеля, барбизонцев и импрессионистов — Клода Моне и Эдуарда Мане. Жанровый диапазон мастера широк: это и пейзажи, и сюжетно-тематические картины, и портреты, и натюрморты. Он про-

¹ В копии свидетельства о рождении записан как Леви Меерович Лейтман (БГАМЛИ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Оп. 1. Ед. хр. 94. Л. 1).

явил свой талант и в разных техниках, таких как тушь, соус, итальянский карандаш, сангина, сепия, монотипия, фломастер и масло, но особенно виртуозно им исполнены произведения в технике акварели и гуаши.

Будущий художник и педагог родился 25 марта² (6 апреля по новому стилю) 1896 года в г. Петрикове, «откуда в трехмесячном возрасте выехал с семьей в г. Городок, где провел свое детство. Отец был приказчиком Витебского пивоваренного завода, а после революции — кустарем. Мать помогала ему в хозяйстве. В 1924 году отец умер. В 1916 году Лев Лейтман окончил Витебское коммерческое училище и одновременно обучался рисованию и живописи в мастерской художника, академика Ю.М. Пэна³. В том же году несколько месяцев обучался изобразительному искусству в мастерской профессора Бершадского⁴ в Одессе. А в 1937 году прошел курсы по повышению квалификации художников при Всероссийской академии художеств в Ленинграде⁵ у профессора С.Л. Абугова⁶»⁷.

² Эта дата указана в копии свидетельства о рождении (БГАМЛИ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Оп. 1. Ед. хр. 94. Л. 1).

³ Юрий Моисеевич (Иегуда (Юдель) Мовшович (Мовшевич)) Пэн (1854—1937) — художник, педагог, один из ярчайших представителей художественной культуры Беларуси конца XIX — первой трети XX века. Основатель Школы рисования и живописи Ю.М. Пэна в Витебске.

⁴ Улий (Иоиль-Рувин) Рафаилович Бершадский (1869—1956) — живописец-реалист, педагог, профессор, заслуженный деятель искусств Украинской ССР. Основатель собственной частной художественной школы-студии в Одессе.

⁵ В 1914 году Петербург был переименован в Петроград, а в 1924-м — в Ленинград.

⁶ Семен Львович Абугов (1877—1950) — советский живописец, график, педагог, профессор, член Ленинградского Союза художников.

⁷ Сведения приведены по одному из вариантов автобиографии (БГАМЛИ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Оп. 1. Ед. хр. 93. Л. 1). В то время как в личной карточке члена Союза советских художников Лейтман указывает, что в Витебском коммерческом училище обучался с 1907 по 1914 год, в школе профессора Бершадского — с 1916 по 1917-й, а в школе художника Ю.М. Пэна — с 1921 по 1930-й (БГАМЛИ. БСХ (Лейтман Л.М.). Ф. 82. Оп. 2. Ед. хр. 58. Л. 1). В монографии Эмилиии Васильевны Аровой «Лев Меерович Лейтман» (Минск, 1976. С. 4—5) приводятся сведения иного характера: у Пэна Лейтман учился перед Первой мировой войной и в 1923 году, а у профессора Бершадского занимался в 1916 году.

Учебу у Бершадского Лейтману пришлось прервать из-за безденежья, что, впрочем, не помешало ему поступить на психоневрологический факультет Государственного института медицинских знаний в Петрограде⁸. Правда, как указано в одном из вариантов автобиографии, учебу он оставил за неимением права на жительство⁹. Лев Лейтман был вынужден вернуться в г. Городок Витебской губернии, где, начиная с 1918 года и вплоть до отъезда в Витебск в 1923 году, он занимал и совмещал различные должности при отделе народного образования: преподавателя изобразительного искусства и естествознания в средней школе, лектора на вечерних курсах для рабочих и подростков, руководителя изостудии при Доме народного творчества, заведующего центральной библиотекой, декоратора при Народном доме им. В. И. Ленина, инспектора охраны труда, заведующего биржей труда. До 1921 года в Петроград он выезжал периодически для сдачи зачетов и проведения практических занятий в институте, где в целом прошел трехлетний курс обучения¹⁰. В городе на Неве он посещал музеи изобразительного искусства, изучал сокровища Эрмитажа, что окончательно определило его будущую профессию, — художник. Медицину пришлось оставить.

⁸ Датировка учебы имеет разночтения. В трудовой книжке указаны даты: 23.07.1920 — вплоть до сентября 1921-го затем вплоть до августа 1922 года (БГАМЛИ. Лейтман Л. М. Ф. 91. Оп. 1. Ед. хр. 95. Л. 4—5). В личной карточке члена Союза советских художников, заполненной рукой Лейтмана, значится, что в Психоневрологическом институте он обучался с 1917 по 1921 год и не окончил (БГАМЛИ. БСХ (Лейтман Л. М.). Ф. 82. Оп. 2. Ед. хр. 58. Л. 1). В одном из вариантов автобиографии время поступления и вовсе отсутствует, указано только, что это было после Одессы и после революции (БГАМЛИ. Лейтман Л. М. Ф. 91. Оп. 1. Ед. хр. 93. Л. 1). В монографии Эмили Васильевны Аровой «Лев Меерович Лейтман» (Минск, 1976. С. 4) говорится об учебе на психоневрологическом факультете Петроградского медицинского института во время революции, но не уточняется — Февральской или Октябрьской.

⁹ Сведения приведены по одному из вариантов автобиографии (БГАМЛИ. Лейтман Л. М. Ф. 91. Оп. 1. Ед. хр. 93. Л. 1).

¹⁰ Там же.

В 1923 году Лев Лейтман был командирован в Витебск, где до 1934 года непрерывно заведовал клубом «Красный строитель», проводя агитационную работу среди рабочих. В этот период в течение ряда лет художник параллельно работал и в мастерской своего учителя Юдея Пэна, совершенствуя свое мастерство. В становлении Лейтмана-педагога важную роль сыграла работа в Витебском художественном училище, где с 1931 года он преподавал рисунок, живопись и композицию, с 1936 года уже заведовал учебной частью, а в начале 1941 года возглавил его. Здесь Лев Лейтман работал рука об руку с ведущими художниками того времени: Юдеем Пэном, Абрамом Бразером, Соломоном Юдовиным, Михаилом Керзиным, Валентином Волковым, Иваном Ахремчиком, Владимиром Хрустальевым, Николаем Михолапом. Это был коллектив близких по духу людей. В этот период Лейтмана неоднократно делегировали в Москву и Ленинград на всесоюзные совещания по художественному образованию и культуре, он участвовал в юбилейной сессии Всероссийской академии художеств. К сожалению, работ художника витебского периода сохранилось немного, среди них «Мост» (1934), «Пейзаж» (1934), «Дождливый день (Двина. Витебск)» (1934), «Вечер» (1930-е). Они полны нежной грусти и искреннего любования городом над Двиной — Витебском.

Вместе с тем 1930-е годы для Лейтмана были периодом активной выставочной деятельности как у себя в стране, так и зарубежом. Многократное участие в советских и международных выставках поставило Льва Лейтмана в ряд лучших художников страны. Его работы успешно экспонировались в Лос-Анджелесе (выставка экслибриса, 1929), на всебелорусской выставке в Минске (1930, 1932), на выставке белорусского искусства в Москве (1935). На всесоюзной художественной выставке «Индустрия социализма» в Москве (1939) Лейтман был представлен работами на тему «Женщина на производстве», созданными в 1937 году: «Кеттельщицы в швейной мастерской», «Швейно-кеттельный цех», «Кеттельщицы», «Портрет стахановки Шпаковской» и другие. Наполненные светом и воздухом, яркие по колориту, эти листы выразили идею о главенстве деятельных

людей на производстве, продемонстрировали их приверженность делу и энтузиазм. В 1938—1940 годах по приглашению Всесоюзного общества культурной связи с заграницей работы Льва Мееровича участвовали в передвижной выставке советских художников в Лондоне, Брюсселе, Нью-Йорке. В 1940 году Лейтман стал членом Союза художников Белорусской ССР и был принят в Кремле среди других участников декады белорусского искусства. А за серию работ «Жизнь, быт и учеба Красной армии», экспонируемой на Всебелорусской выставке изобразительного искусства «Ленин и Сталин — организаторы БССР» в Минске (1940), художник был награжден Почетной грамотой Верховного Совета БССР. К сожалению, большая часть листов данной серии, созданной непосредственно с натуры в Мазурине под Витебском, погибла в годы войны.

Лев Лейтман относится к плеяде мастеров, поколение которых вместе со всем советским народом вынесло на своих плечах тяготы и ужасы Великой Отечественной войны, оставившей неизгладимый след в народной памяти и ощутимой в мировоззрении художников, — ее участников, которые в условиях фронта научились в простых, привычных вещах видеть великий смысл и великую красоту. Годы сражений и безвозвратных потерь обнажили чувства привязанности мастеров искусства к родной земле, особой мерой выявили цену жизни, отстоять которую удалось нелегко.

Война застала Льва Лейтмана на посту директора Витебского художественного училища. «Трудно было расставаться с педагогической работой. Ведь я с 1918 года непрерывно занимаюсь преподаванием живописи и композиции. Работал в художественном техникуме, в Витебском областном доме народного творчества. Больше 11 лет руководил изокружками рабочих студий»¹¹, — рассказывал художник в одном из интервью. В годы войны Лев Меерович служил в частях Военно-строительного управления Западного фронта, где работал в политотделе, был начальником агитмашины. В рядах Красной армии Лейтман продолжил и творческую

¹¹ БГАМЛИ. Лейтман Л.М. Ф. 91. Оп. 1. Ед. хр. 109. Л. 3.

работу: уже за первые десять месяцев службы он оформил более 75 номеров фронтовых газет и боевых листков. В годы войны художник принял участие в выставке «Работы московских художников в дни Великой Отечественной войны» (Москва, 1942) и Всесоюзной выставке живописи, графики, скульптуры и архитектуры «Великая Отечественная война» (Москва, 1942—1943). Как участник войны Лев Меерович Лейтман был награжден медалями «За оборону Москвы», «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.», «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.».

На фронтовых стройках, в местах недавних боев и территориях, освобожденных Красной армией от немецко-фашистских захватчиков, Лейтман сделал ряд набросков и этюдов акварелью, гуашью, карандашом. В этих рисунках художника отсутствуют батальные сцены, он сосредоточивает свое внимание на военных буднях, на раскрытии обыденного, каждодневного течения жизни. Здесь и героический труд строителей, работающих на оборону родины, и пейзажи, и разрушенные здания, и уцелевшие строения, и солдаты с автоматами наперевес, и многочисленные трофеи — подбитые танки и орудия врага («В районе Волоколамска», 1943; «Деревня Середа», 1943—1944; «На (оборонительном) рубеже», 1943; «Первая послевоенная зима на выставке трофейного оружия», 1945). Изображенный в работах мир реалистичен, полон тревоги, но вместе с тем неиссякающей веры в силы добра. Произведения подкупают лирической мягкостью, прозрачностью фактуры, гармоничностью колорита. Увы, большая часть творческого наследия художника погибла в годы Великой Отечественной войны.

После окончания войны Лев Лейтман вернулся на родину. Он сыграл значительную роль в создании Минского художественного училища, открытого в 1947 году в полуразрушенной столице БССР, где проработал до 1958 года. В то время это было единственное учебное заведение в стране, которое готовило художников. Именно училищу было суждено сыграть ключевую роль в послевоенном возрождении и формировании нацио-

нальной художественной школы и ее педагогической системы. Лев Меерович занялся подбором кадров, так как имел уже соответствующий опыт. На работу в художественное училище им были приглашены Валентин Волков, Владимир Хрусталеv, Иван Ахремчик, Павел Маслеников, Матвей Беленицкий, Надежда Головченко, Хаим Лившиц, Константин Космачев.

В училище Лев Лейтман занимался учебным процессом, его организацией, методикой преподавания. Под его управлением начал работать методический совет училища. Наравне с классическим академическим подходом к преподаванию Лейтман рекомендовал своим ученикам пользоваться чисто формальными поисками живописных пятен, композиционных решений, нестандартных цветовых сочетаний. Он учил писать выразительно и ярко, советовал наблюдать и быть внимательным к жизни, много внимания уделял решению композиционных и колористических задач.

Лев Меерович, мягкий и тактичный, остроумный и жизнерадостный, скромный и влюбленный в искусство, доброжелательно и с интересом относился к поискам молодых. Терпеливо, бережно и заботливо помогал каждому поверить в свои возможности, максимально проявить свои способности. Человек большого личного обаяния, художник имел огромное влияние на своих учеников, умел заразить их силой личного примера, а они любили его и дорожили его оценкой своих работ. Многие ученики стали известными белорусскими художниками, среди них — Михаил Савицкий, Май Данциг, Виктор Громыко, Виктор Протасеня, Арлен Кашкурович, Виктор Версоцкий. И все они помнили, «как в тяжелое послевоенное время Лев Меерович в солдатской шинели приносил в рюкзаке дрова, чтобы согреть холодную мастерскую и дать возможность им заниматься в нормальных условиях»¹², — так писала в своей статье «Память об учителе» Ирина Глазова, художница, преподаватель Минского художественного училища.

Ученики и коллеги отзывались о Лье Лейтмане как о прекрасном учителе, человеке благородном и справедливом, который беседовал на рав-

¹² Ірына Глазава. Памяць пра настаўніка // Літаратура і мастацтва. Мінск. 12 сакавіка 1976 (БДАМЛМ. Лейтман Л.М. Ф. 82. Воп. 2. Адз. зах. 58. Арк. 82).

ных, объяснял доброжелательно и искренне. В нем уживались ясность ума и чуткость сердца. Арлен Кашкурович¹³ так характеризовал своего учителя: «С большой теплотой вспоминаю одного из первых моих педагогов Л.М. Лейтмана. Сухенький, небольшого роста, с кучерявой поседевшей шевелюрой, человек с острым, как у птицы, носом. Он с уважением относился ко всем студентам. Его дочь, Фрина Львовна¹⁴, преподавала историю искусства. Она была интеллигентным и высокообразованным педагогом»¹⁵. Леонид Щемелев¹⁶ до сих пор вспоминает: «Нас учили выдающиеся педагоги. Одним из них был Лев Маркович¹⁷ Лейтман, который преподавал на младших курсах. Он с интересом относился к каким-то находкам в работах студентов»¹⁸. О превосходном чувстве юмора своего педагога рассказывал Георгий Поплавский¹⁹: «Первый учитель, Лев Маркович Лейтман, был остроумным человеком с хорошим чувством юмора. Он писал стихи и заметки для стенгазеты училища. У него был любимый каламбур: «Кто такой ведущий художник? — спрашивал он у студентов. — Ведущий художник — это художник, который умеет себя вести»²⁰. «Если вспоминать преподавателей училища, то наиболее теплые

¹³ Арлен Михайлович Кашкурович (1929—2013) — белорусский художник-график, народный художник Белорусской ССР, заслуженный деятель искусств БССР, лауреат Государственной премии БССР, профессор.

¹⁴ Фрина Львовна Лейтман (1921—1985) — белорусский искусствовед, преподаватель, дочь заслуженного деятеля искусств Белорусской ССР художника-графика Льва Мееровича Лейтмана.

¹⁵ Шлях у мастацтва / уклад. В.І. Ясюк. Мінск, 2017. С. 24.

¹⁶ Леонид Дмитриевич Щемелев (1923) — белорусский живописец, народный художник Белорусской ССР, заслуженный деятель искусств БССР, лауреат Государственной премии БССР, кавалер ордена Франциска Скорины.

¹⁷ Для учеников Лев Меерович был Львом Марковичем.

¹⁸ Шлях у мастацтва. С. 28.

¹⁹ Георгий Георгиевич Поплавский (1931—2017) — белорусский график и живописец, народный художник Беларуси, заслуженный деятель искусств Белорусской ССР, академик Национальной академии наук Беларуси, академик Российской академии художеств.

²⁰ Шлях у мастацтва. С. 29.

впечатления сохранились у меня о Льве Марковиче Лейтмане. Он был чудесным педагогом и человеком. Очень тонкий, тактичный, деликатный, Лев Маркович ко всем относился с отцовской нежностью. Помню, как он вел летнюю практику. Занятия были назначены ближе к вечеру. А я брал этюдник, на рассвете шел в Дрозды и к началу занятий приносил готовый этюд»²¹, — говорит о своем учителе сегодня Василий Сумарев²².

В послевоенные годы педагогическую деятельность Лев Лейтман совмещал с творческой активностью. В этот период он занимается индустриальной темой, выступая перед зрителем «певцом», очевидцем жизни, труда, подвига героев своего времени — строителей, работников минских и гомельских заводов. Работы, посвященные восстановлению родного края, рассказывают о тяжелом труде советских людей по возрождению разрушенной фашистами промышленности Беларуси: «Строительство главного корпуса автозавода» (1947), «Строительство автозавода» (1949), «У токарно-карусельного станка» (1960). В этих акварелях передан напряженный ритм грандиозного строительства.

Внешние приметы послевоенного времени — башенные краны, вышки высоковольтных передач, асфальтированные дороги — присутствуют в ряде акварелей Лейтмана, посвященных Минску и его жителям, а также окрестностям города. В пейзажах, написанных с высоты, из окна мастерской, Лев Меерович с любовью, трепетом и восхищением смотрит на город, то огненно-яркий, шумный, праздничный, то умиротворенный, сонный, тающий во мгле. Он любит красоту столицы, ее широкими магистралями, архитектурными ансамблями, спортивными сооружениями, оживленными проспектами, тихими уголками. Здесь ощущаются живые эмоции современника. Таковы работы «Проспект им. Сталина»

²¹ Шлях у мастацтва. С. 34.

²² Василий Федорович Сумарев (1938) — белорусский живописец, заслуженный деятель искусств Белорусской ССР, обладатель бронзовой медали ВДНХ СССР. В 1965—1985 годах руководил детской народной студией изобразительного искусства при Дворце культуры текстильщиков в Минске.

(1952), «Главный вход на стадион «Динамо» (1952), «Главный почтамт» (1954), «У тополя Янки Купалы» (1957), «В парке» (1957), «Из окна мастерской» (1965, 1966), «Минск. Зима» (1970) и многие другие.

Для Лейтмана также было важно показать и воплотить образ современника, поскольку именно люди создают уникальную историю города, формируют его особенный исторический образ. Художником написаны замечательные портреты современников, отмеченные острым ощущением времени и достоверностью. Герои изображены в моменты вдохновенного труда, в тесной связи с делом жизни, с волевым устремлением. Эти интонации воплощены в работах «Портрет фрезеровщицы Н. Мальцевой» (1945 (?) 1960 (?)), «Лакировщицы. Минский радиозавод» (1947), «Молодежная бригада Тракторного завода за работой» (1950), «На вахте мира. Лучшая сверловщица велосипедного завода Л. Дубровская» (1950), «Портрет каменщика-новатора А.К. Филиппова (Лучший каменщик новостроек Минска со своей помощницей Шалахановой)» (1951), «Портрет А.Р. Лосицкой, сборщицы Минского часового завода» (1961), «Портрет рабочего» (1969).

При создании портретов художник был заинтересован не только в отражении индивидуальности человека, неповторимости его облика, внешнего сходства изображения с моделью, он искал также нечто общезначимое и характерное: проявление благородства, чистоты помыслов, трудовой активности, воли, интеллекта. Герои портретов Льва Лейтмана почти всегда показаны по пояс или по колено, даны крупным планом, их фигуры вписаны в лист. Фон в портретах либо вовсе отсутствует и определяется цветом самого графического листа — белым, черным, коричневым, либо условно обозначен цветовыми плоскостями — сине-зеленой, пепельно-серой гаммой. Среди них есть лица спокойные и умиротворенные («Портрет доярки Зинаиды Шалыко», 1962), серьезные и задумчивые («Портрет Тимофея Ивановича Александренко, старшины, ветерана погранзаставы», 1964; «Строительница», 1970), лучезарные и жизнерадостные («Портрет Р.И. Цветковой, вязальщицы Гомельской фабрики им. 8 Марта», 1961).

Обаятельны и привлекательны женские образы Лейтмана, воплощающие эстетический идеал современницы, советской женщины-труженицы, — корпулентной, пышущей здоровьем, с ярким румянцем на щеках, энергичной и задорной, скромной и полной горделивого достоинства, в ней ум сочетается с решительностью и силой характера. Таковы картины «Портрет Р.И. Цветковой, вязальщицы Гомельской фабрики им. 8 Марта» (1961), «Портрет А.Р. Лосицкой, сборщицы Минского часового завода» (1961), «Портрет школьницы-телятницы Нины Берестевич» (1962).

При создании дошедших до нас немногочисленных натюрмортов («Цветы», 1943; «Натюрморт. Лилии», 1964; «Цветы на фоне окна», 1965; «Туалетный столик», 1969; «Цветы», 1970; «Цветы на окне», 1972) Лев Меерович использовал в оформлении интерьера вазы различной конфигурации и цветовой палитры. Неизменным оставались живые цветы и непременно в партитуре оттенков красного. Они служили художнику своеобразным камертоном, выступали эталонным цветовым аккордом, по которому он выстраивал колорит, писал «цветовую музыку» своих акварельных произведений. Недолговечное, но яркое цветочное великолепие художник передавал широкими и щедрыми мазками.

Лев Лейтман совершенствовал свое мастерство упорной работой. Он, всю жизнь проживший в Беларуси, отлично знал и любил ее чарующую природу. Тонкие по цветовому решению белорусские пейзажи занимают большое место в творчестве художника. Именно в них проявляется особое обаяние, поэтизация и интимность видения столь присущие дарованию Лейтмана.

Обращаясь к природе как к одухотворенному образу, Лев Лейтман отражал склонность человека к диалогу с ней в поисках душевного взаимопонимания. Общение с природой рождало множество эмоций, которые со свойственным ему лиризмом Лейтман стремился передать в своих работах. Он изображал конкретные места в Витебске, Минске, Московской области, давно полюбившиеся и врезавшиеся в его память («Дождливый день (Двина. Витебск)», 1934; «Зимний пейзаж (Зима)», 1943—1944; «Орехово-Зуево», 1943—1944; «Клязьма», 1943; «Провинция», 1945; «Минск. Зима», 1970).

Притягивают внимание и тонкие лиричные работы: «Березки» (1945), «Апрель» (1957), «Ветер» (1966), «Тишина» (1968). В них много тепла, чистоты, проникновенности и душевности. Названия работ краткие и ясные, их сюжетная канва проста; но от этого произведения не лишены особой притягательной силы, заставляющей вновь и вновь возвращаться к ним. Они созвучны мысли Исаака Левитана: «Самый простой, бесхитростный мотив достоин изображения, может вырасти до большого поэтического произведения, если художник полюбит его и сердечно о нем расскажет»²³.

Пейзажи Лейтмана, как и его произведения в других жанрах, невелики по размеру. Импрессионистическая манера их исполнения обусловлена работой художника на пленэре, которая давала ему возможность любоваться тончайшими цветовыми нюансами, окружающим колористическим разнообразием, что он и стремился воплотить в своих работах. В пейзажах царят тишина, светлая чистота, несуетливость. Лейтман мастерски пишет деревья, покрытые щедрыми красками осени, и едва распустившуюся листву весенней порой. Подлинное очарование зеленой «гаваньи», ощущение покоя, уюта и гармонии, разлитое в природе, переданы художником в произведениях «У реки Свислочь» (1956) и «Пруд в Паланге» (1957). В этих работах деревья с огромными раскидистыми ветвями утопают в зелени и «любуются» своим отражением в зеркале воды на фоне голубого неба, граница встречи водной глади с береговой линией почти размыта. Светлые, голубовато-зеленые тона в исполненной гуашью работе «У тополя Янки Купалы» (1957) передают ощущение прелести летнего дня, радости от отдыха в парке, в тени деревьев. Прозрачная голубизна воздуха, струящаяся над землей и обволакивающая легкой дымкой зелень листвы, усиливает впечатление глубины пространства. Выразительность колорита звучит жизнеутверждающей мелодией. Лирическая интонация передана в произведениях «Красные крыши (Калуга)» (1942—1943), «Хмурый день» (1944), где замерзшие, реющие в стылой прозрач-

²³ Левитан И.И. Письма. Документы. Воспоминания / под ред. А. Федорова-Давыдова. М., 1956. С. 232.

ности весеннего воздуха голые ветви деревьев, серые, напитанные влагой бревна строений проникновенно раскрывают специфику изображения зимнего пейзажа. В акварельной работе «Вечереет» (1949) художник выбрал особое состояние природы — предзакатное время, когда в сгущающихся сумерках оттенки и полутона едва уловимы, а яркие пятна основного цвета — синего — особенно звучны. Положенные рядом мазки пересекаются, местами перекрывая друг друга. Взаимодействие цветов усложняется. Синие и лиловые тона соприкасаются с пепельным и словно начинают тлеть. Гамма холодеет.

Найденные в природе мотивы и ассоциации, связанные с ними, имели для Лейтмана большое значение. В своих акварелях художник стремился предельно точно зафиксировать охватившее его на пленэре чувство, то волнение, которое побудило его взяться за кисть, тот восторг, который он испытал при встрече с природой.

Лев Лейтман принимал активное участие в работе Союза художников БССР: был председателем секции графики, членом ревизионной комиссии, выступил организатором секции акварелистов и трех республиканских выставок акварели. Беззаветное служение художника искусству получило заслуженную оценку: в 1967 году ему было присвоено звание заслуженного деятеля искусств БССР.

В собрании Национального художественного музея Республики Беларусь представлены все грани творческого наследия Льва Лейтмана — проникновенного лирика, умевшего глубоко чувствовать и поэтически тонко передавать едва уловимые нюансы живой природы, бурлящую жизнь многовекового, возрождающегося из пепла и руин города и его обитателей; создателя портретов, отличающихся реалистическим видением мира, точностью и ясностью пластического языка; автора сюжетно-тематических картин на тему прославления человека, приносящего пользу обществу своим трудом, умеющего наслаждаться отдыхом, получать удовольствие от жизни; мастера виртуозно выстроенных в сложной колористической партитуре красочных натюрмортов. Коллекция работ

Лейтмана в музее является одной из самых значительных в нашей стране (140 произведений графики и одно произведение живописи) наряду с фондами Белорусского государственного архива-музея литературы и искусства. Работы художника находятся также в собраниях Белорусского государственного музея истории Великой Отечественной войны, Витебского областного краеведческого музея, в фондах Белорусского союза художников, в частных коллекциях в Беларуси и за рубежом.

Лев Меерович Лейтман ушел из жизни 19 сентября 1974 года. Жизненный путь мастера свидетельствует о нераздельности его творческих устремлений: он никогда не замыкался в кругу узкопрофессиональных интересов — преподавал, писал стихи, иллюстрировал книги. Творчество Льва Лейтмана отражает широту, свободу и возвышенность мировосприятия художника, оно неразрывно связано с судьбой страны и судьбой современника.

Анастасия Карнейко

he name of Leu Leitman¹ is distinct from the artist's contemporaries who are widely known to the public. The artist was a decent, an all-round, an educated and with delicate psyche man. He fulfilled himself both as a talented graphic artist and as a gifted teacher who continued to improve himself tirelessly for the rest of his natural life. Leu Leitman's art developed in view of the Soviet art and the Belarusian art school. It comprises several decades and reflects such important events in the republic as the building of socialism, the people's heroic exploit during the Great Patriotic War, the post-war reconstruction of the country and the contemporaries' life. The combination of creative and pedagogical work, regular social intercourse provided the artist with an extreme sense of the era, enriched his activities and made his art to be closer to the viewer.

Leu Leitman's art is specific with serenity, meditateness and lyrical features. The artist repeatedly stated that his art was influenced by the greatest masters of the Russian and French art. He considered Isaac Levitan, Mikhail Vrubel, the painters of the Barbizon school and impressionists Claude Monet and Édouard Manet to be his teachers. Leu Leitman's genre range is very wide: landscapes, and genre art, and portraits, and still lifes. He showed his talent in various techniques such as ink, sauce, black chalk, red chalk, sepia, monotype, felt-tip pen and oil. The artworks in watercolour and gouache techniques were made by him especially masterly.

¹ Registered as Levi Leitman in a copy of the birth certificate (The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art. Leu Leitman, f. 91, l.f. 1, it. 94, sh. 1).

Future artist and teacher was born in Pietrykaŭ on March 25² (April 6 N.S.) in 1896. "When he was 3 months old his family moved to Haradok, where Leu Leitman spent his childhood. His father worked as a clerk at the Viciebsk Brewery, and after the revolution he was a handicraftsman. The artist's mother was a householder. The father died in 1924. In 1916 Leu Leitman graduated from the Viciebsk Commercial College. At the same time he studied drawing and painting in the studio of Yehuda Pen³, the artist and academician. That same year he studied fine art in the studio of Professor Yuli Bershadsky⁴ in Odessa for several months. In 1937 he attended further education courses for artists at Professor Semion Abuhau's⁵ at the All-Russian Academy of Arts in Leningrad^{6,7}.

Leu Leitman had to stop his studies because of lack of money. However, he attended the psychoneurological faculty of the State Institute of Medical

² This date is indicated on the copy of the birth certificate (The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art. Leu Leitman, f. 91, l.f. 1, it. 94, sh. 1).

³ Yehuda (also known as Yudel and Yuri) Pen (1854—1937), an artist and teacher, and one of the greatest representative of the art culture of Belarus of the late 19th — the first third 20th centuries. He is a founder of the Drawing and Painting School of Yuri Pen in Viciebsk.

⁴ Yuli Bershadsky (1869—1956), a realist painter, a teacher, a professor, the Honoured Artist of the Ukrainian SSR. He is a founder of his private Art School-Studio in Odessa.

⁵ Semion Abuhau (1877—1950), a Soviet painter, a graphic artist, a teacher, a professor, a member of the Leningrad Union of Artists.

⁶ Petersburg was renamed into Petrograd in 1914 and into Leningrad in 1924.

⁷ The information is given according to one of the autobiography options (The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art. Leu Leitman, f. 91, l.f. 1, it. 93, sh. 1). Leu Leitman's personal card of a member of the Union of Soviet Artists indicates his study at the Viciebsk Commercial College from 1907 to 1914, at the School of Professor Yuli Bershadsky from 1916 to 1917 and the school of artist Yehuda Pen from 1921 to 1930 (The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art. The Belarusian Union of Artists (Leu Leitman), f. 82, l.f. 2, it. 58, sh. 1). Emilia Arova's monograph "Leu Leitman" (Minsk, 1976, p. 4—5) provides that the artist was Yehuda Pen's student before the First World War and in 1923, and he was Professor Yuli Bershadsky's student in 1916.

Knowledge in Leningrad⁸. However, as stated in one of the variations of the artist's autobiography, he gave up studies because of absence of the right of residence⁹. Leu Leitman had to return to Haradok of Viciebsk province, where from 1918 until his departure to Viciebsk in 1923, he held and combined various positions at the Department of Public Education: a teacher of fine arts and natural sciences in high school, a lecturer at evening courses for workers and teenagers, the head of the art studio at the House of Folk Art, the head of the Central library, decorator at the People's House named after Lenin, a safety inspector, the head of the labor registry office. Until 1921, from time to time he went to Leningrad to pass tests and conduct practice at the Institute, where he completed a three-year curriculum¹⁰. In Leningrad he visited museums of fine arts, studied the treasures of the Hermitage, which finally determined his future profession. He left the medical profession.

In 1923, Leu Leitman was sent to Viciebsk, where until 1934 he continuously headed the Chyrvony Budaunik (the Red Builder) Club, doing agitational activities among its workers. During this period, for several years, the artist improved his skills working in the studio of his teacher Yudel Pen. The Viciebsk

⁸ Various sources indicate different dates. There are the following dates in the work record book: July 23, 1920 — till September, 1921, then till August, 1922 (The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art. Leu Leitman, f. 91, l.f. 1, it. 95, sh. 4—5). Leu Leitman's personal card of a member of the Union of Soviet Artists indicates his studies at the Psychoneurological Institute since 1917 till 1921, and he didn't finish it (The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art. The Belarusian Union of Artists (Leu Leitman), f. 82, l.f. 2, it. 58, sh. 1). The time of admission to the institute is missing in one of the variations of the artist's autobiography. It is noted it was after Odessa and the revolution (The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art. Leu Leitman, f. 91, l.f. 1, it. 93, sh. 1). Emilia Arova's monograph "Leu Leitman" (Minsk, 1976, p. 4) says that the artist was a student at the Psychoneurological Faculty of the Petrograd Medical Institute during the revolution, but it is unknown which one — in February or in October.

⁹ The information is given according to one of the autobiography options (The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art. Leu Leitman, f. 91, l.f. 1, it. 93, sh. 1).

¹⁰ Ibid.

Art College played an instrumental role for Leu Leitman as a teacher, where he taught drawing, painting and composition since 1931. He was the head of the teaching department since 1936, and in early 1941 he chaired the college. Leu Leitman worked hand in hand with the leading artists of the time: Yudel Pen, Abram Brazer, Salamon Yudovin, Mikhail Kerzin, Valiantsin Volkau, Ivan Akhremchyk, Uladzimir Khrustaliou, Mikalai Mikhalap. It was a team of congenial people. During this period, Leitman was repeatedly delegated to Moscow and Leningrad to all-Union meetings on art education and culture. He participated in the anniversary session of the All-Russian Academy of Arts. Unfortunately, the artist's paintings of the Viciebsk period are few, including "Bridge" (1934), "Landscape" (1934), "Rainy Day (The Dzvina River. Viciebsk)" (1934), "Evening" (1930s). They are full of gentle sadness and sincere admiration of Viciebsk, the city over the Dzvina River.

At the same time, the 1930s was a period of active exhibition activity for Leu Leitman both in his own country and abroad. Due to his participation in Soviet and international exhibitions, Leu Leitman became one of the brightest artists of the country. The painter's works were successfully exhibited in Los Angeles (ex-libris exhibition, 1929), at the All-Belarusian exhibition in Minsk (1930, 1932), at the exhibition of Belarusian art in Moscow (1935). At the All-Union art exhibition "Socialism Industry" in Moscow (1939), Leu Leitman was represented by the following works on "Woman in Manufacturing" made in 1937: "Linking Machine Operators at the Sewing Shop", "Sewing and Linking Shop", "Linking Machine Operators", "The Portrait of Shpakouskaia, a Stakhanovite Worker" and others. These sheets expressed the idea of the primacy of active people in industries, demonstrated their attachment to the cause and enthusiasm. By the invitation of the All-Union Society for Cultural Relations with Abroad, Leu Leitman took part in the traveling exhibition of Soviet artists in London, Brussels and New York in 1938—1940. In 1940 Leitman became a member of the Union of Artists of the Belarusian SSR, and he was admitted to the Kremlin among other participants during the decade of Belarusian art.

For the series of works “Life and Study of the Red Army” exhibited at the All-Belarusian Exhibition of Fine Arts “Lenin and Stalin are the Founders of the BSSR” in Minsk (1940), the artist was awarded the Certificate of Honor of the Supreme Council of the BSSR. Unfortunately, most of the sheets in this series, created from nature in Mazuryń near Viciebsk, destroyed during the war.

Leu Leitman belongs to a galaxy of masters, whose generation, together with the Soviet people, suffered of severities and horrors of the Great Patriotic War, which made an indelible mark on the people’s memory and artists’ world views. They became to see the great sense and beauty for simple things in the field. Years of battle and irretrievable losses laid bare feelings of affection for the masters of art to their native land, and the war revealed the price of life that it was not easy to defend.

Leu Leitman was the director of the Viciebsk Art College when the war began. “It was difficult to leave pedagogical activities. After all, I have been continuously teaching painting and composition since 1918. I worked in the art college, in the Viciebsk Regional House of Folk Art. For more than 11 years, I mastered art studios for workers,”¹¹ the artist told in one of his interviews. During the war, Leu Leitman served in departments of the Military Construction Directorate of the Western Front, where he worked in the political department. He was an agitational leader. During the first ten months of service in the Red Army, Leu Leitman issued more than 75 front-line newspapers and war sheets. During the war, the artist took part in the exhibition “The Works of Moscow Artists during the Great Patriotic War” (Moscow, 1942) and the All-Union Exhibition of Painting, Graphics, Sculpture and Architecture “The Great Patriotic War” (Moscow, 1942—1943). As a participant in the war, Leu Leitman was awarded the medals “For the Defense of Moscow”, “For the Victory over Germany in the Great Patriotic War of 1941—1945”, “For Valiant Labor in the Great Patriotic War of 1941—1945”.

¹¹ The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art. Leu Leitman, f. 91, l.f. 1, it. 109, sh. 3.

At front-line construction projects, in places of recent battles and territories liberated by the Red Army from Nazi invaders, Leu Letman made a number of sketches and studies in watercolour, gouache and pencil. There are no battle scenes in these drawings by the artist. He focuses on military everyday life. The master depicted the heroic labour of builders working to defend their homeland, landscapes, destroyed buildings, surviving constructions, and soldiers with guns, numerous trophies such as wrecked tanks and weapons of the enemy ("In the Area of Volokolamsk", 1943; "Sereda Village", 1943—1944; "At the (Defensive) Boundary", 1943; "The First Post-War Winter at the Exhibition of Captured Weapons", 1945). The depicted world is realistic, full of anxiety. The artworks are issential with lyrical softness, transparency of texture, harmonious colour. Most of the artist's heritage was lost during the Great Patriotic War.

After the war, Leu Leitman returned to his homeland. He played a significant role in the foundation of the Minsk Art College, opened in the dilapidated capital of the BSSR in 1947, where he worked until 1958. At that time, it was the only educational institution in the country that trained artists. It was the college that was destined to play a key role in the post-war revival and the formation of the national art school and its pedagogical system. Leu Leitman was engaged in the selection of personnel, as he already had the corresponding experience. Valiantsin Volkau, Uladzimir Khrustaliou, Ivan Akhremchyk, Pavel Maslenikau, Matvei Belianitski, Nadzeia Galouchanka, Khaim Liushyts, Kanstantsin Kasmachou were invited to work at the art college.

Leu Leitman was engaged in educational process, its organization and teaching methods at the college. The education board of the college began to work under his leadership. Leu Leitman recommended his students to use formula and creatively different colour pairings. He taught to paint expressively and vividly, advised to take notice of life, paid much attention to composition and colouristics.

Leu Leitman was a delicate and a tactful, a brainy and a cheerful, a decent and in love with art painter. He was interested in young artists' creative activities.

The master greatly influenced on his students, and they loved and cherished him for the evaluation of their work. A lot of students became famous Belarusian artists, among them — Mikhail Savitski, Maj Dantsyg, Viktar Gramyka, Viktar Pratasenia, Arlen Kashkurevich, Viktar Viarsotski. They all remembered, “how Leu Leitman dressed in a soldier’s overcoat brought firewood in a backpack to warm the cold studio and enable them to work under normal conditions in the difficult post-war time,”¹² wrote artist and teacher of the Minsk Art College Iryna Glazava in her article “Memory of the Teacher”.

Leu Leitman’s students and colleagues said he was a wonderful teacher, a high-minded and a fair person who spoke to people as an equal, explained kindly and sincerely. He had a clear mind and an understanding heart. Arlen Kashkurevich¹³ told about his teacher in this way: “With great warmth I recall one of my first teachers Leu Leitman. He was small in stature, with a curly gray hair and a sharp nose. He respected all students. His daughter, Fryna¹⁴, taught the art history. She was an intelligent and highly educated teacher.”¹⁵ Leanid Shchamialiou¹⁶ still recalls: “We were taught by outstanding teachers. One of them was Leu Leitman, who taught in junior courses. He was interested in some discoveries in the students’ works.”¹⁷ Georgy Paplauski¹⁸ spoke about the

¹² Ірына Глазава. Памяць пра настаўніка // Літаратура і мастацтва. Мінск. 12 сакавіка 1976 (БДАМЛМ. Лейтман Л.М. Ф. 82. Воп. 2. Адз. зах. 58. Арк. 82).

¹³ Arlen Kashkurevich (1929—2013), the Belarusian graphics painter, the People’s Artist of the Belarusian SSR, the Honoured Artist of the BSSR, the Laureate of the State Prize of the BSSR, the Professor.

¹⁴ Fryna Leitman (1921—1985), the Belarusian art expert, the teacher, the daughter of the Honoured Artist of the Belarusian SSR, the graphics painter Leu Leitman.

¹⁵ Шлях у мастацтва / уклад. В.І. Ясюк. Мінск, 2017. С. 24.

¹⁶ Leanid Shchamialiou (1923), the Belarusian painter, the People’s Artist of the Belarusian SSR, the Honoured Artist of the BSSR, the Laureate of the State Prize of the BSSR, the Holder of the Order of Francysk Skaryna.

¹⁷ Шлях у мастацтва. С. 28

¹⁸ Georgy Paplauski (1931—2017), the Belarusian graphics painter, the People’s Artist of Belarus, the Honoured Artist of the Belarusian SSR, the Academician of the National Academy of Sciences of Belarus and the Russian Academy of Arts.

excellent sense of humor of his teacher: "The first teacher, Leu Leitman, was a brainy person with a good sense of humor. He wrote poems and notes for the college wall newspaper. He had a favorite pun: 'Who is the leading artist?', he asked the students. 'The leading artist is the artist who knows how to behave.'" ¹⁹ "If you recall the teachers of the college, then the warmest impressions I have had about Leu Leitman. He was a wonderful teacher and man. I remember how he conducted summer intern. His classes were scheduled in the late afternoon. I took a sketchbook, at dawn I went to Drazdy and brought a finished sketch to the beginning of classes" ²⁰, says Vasil Sumarau ²¹ about his teacher today.

In the post-war years, Leu Leitman combined pedagogical activity with creative activity. During this period, he was engaged in an industrial topic, speaking to the audience as a singer, an eyewitness to life, work, and the feat of the heroes of his time — builders, workers of Minsk and Gomel factories and plants. The works devoted to the restoration of their native land tell about the hard work of the Soviet people on the revival of the industry of Belarus destroyed by the fascists: "Construction of the Main Building of the Automobile Plant" (1947), "Construction of the Automobile Plant" (1949), "At the Vertical Lathe" (1960). These watercolour drawings depict the intense rhythm of grand construction.

Some external signs of the post-war period such as tower cranes, high-voltage transmission towers, paved roads are present in a number of Leitman's watercolour drawings dedicated to Minsk and its inhabitants, as well as to the outskirts of the city. In landscapes painted from a height, from the studio window, Leu Leitman looks at the city with love, trepidation and admiration. The city is fiery-bright, noisy, festive, then peaceful, sleepy, melting in the darkness. He

¹⁹ Шлях у мастацтва. С. 29

²⁰ Ibid, p. 34.

²¹ Vasil Sumarau (1938), the Belarusian painter, the Honoured Artist of the Belarusian SSR, the Bronze medalist at the Exhibition of Achievements of National Economy of the Union of Soviet Socialist Republics. He was the head of the children's public art studio at the Palace of Culture of Textile Workers in Minsk in 1965—1985.

admires the beauty of the capital, its wide highways, architectural ensembles, sports facilities, busy avenues, quiet corners. They are “Praspekt named after Iosif Stalin (Stalin Avenue)” (1952), “The Main Entrance to the ‘Dynamo’ Stadium” (1952), “The Central Post Office” (1954), “Near Yanka Kupala Poplar” (1957), “In the Park” (1957), “From the Studio Window” (1965, 1966), “Minsk. Winter” (1970) and many others.

It was also important for Leu Leitman to present and embody the image of a contemporary, as people make the unique history of the city, form its special historical image. The artist painted wonderful portraits of his contemporaries, marked by a keen sense of time and authenticity. The master’s characters are depicted in moments of inspired labor, in close connection with the work and volitional aspiration. These details are embodied in the following works “The Portrait of Maltseva, the Milling-Machine Operator” (1945 (?) 1960 (?)), “Varnishers. The Minsk Radio Plant” (1947), “Youth Team of the Tractor Plant at Work” (1950), “On Guard for Peace. Dubrouskaia, the Best Driller of the Bicycle Plant” (1950), “The Portrait of Filipau, a Bricklayer and Innovator (The Best Bricklayer of New Buildings in Minsk with His Assistant Shalakhana)” (1951), “The Portrait of Alina Lasitskaia, a Watch Assembler of the Minsk Watch Plant” (1961), “The Portrait of a Worker” (1969).

When making portraits, the artist was interested not only in reflecting the individuality of a person, the uniqueness of his appearance, the external similarity of the image with the model, he also looked for something universally significant and distinctive: nobility, honesty, labor activity, will and intellect. The characters of the portraits by Leu Leitman are almost always shown waist-deep or knee-length, given in close-up, their figures are inscribed on a sheet. The background in the portraits is either completely absent and is determined by the colour of the graphic sheet itself — white, black, brown, or conventionally indicated by colour planes — blue-green, ash-gray. Among them there are calm and peaceful faces (“The Portrait of Zinaida Shalyka, a Milkmaid”, 1962), serious and thoughtful (“The Portrait of Tsimafei Aleksandrenka, a Sergeant,

Veteran of the Frontier Post", 1964; "Builder", 1970), bright-eyed and cheerful ("The Portrait of Tsviatkova, a Knitter of the Homiel Factory named after March 8", 1961).

Leu Leitman's charming and attractive female images embody the aesthetic ideal of the Soviet woman-worker — stout, full of health, with a bright blush on her cheeks, energetic and fervent, modest and full of proud dignity. Her mind is combined with determination and strength of character. These are his "The Portrait of Tsviatkova, a Knitter of the Homiel Factory named after March 8" (1961), "The Portrait of Alina Lasitskaia, a Watch Assembler of the Minsk Watch Plant" (1961), "The Portrait of Nina Berastsevich, a Schoolgirl Looking after Calves" (1962).

When making some still life paintings ("Flowers", 1943; "Still Life. Lilies", 1964; "Flowers against a Window Background", 1965; "Dressing Table", 1969; "Flowers", 1970; "Flowers on the Window", 1972), Leu Leitman used vases of various configurations and colour palettes in interior decoration. Fresh flowers remained unchanged and certainly in the score of shades of red. They served the artist as a kind of tuning fork, performed a standard colour chord, according to which he built colour, wrote "colour music" of their watercolour works. The artist painted short-lived, but bright floral splendor with wide and bold strokes.

Leu Leitman improved his skills working hard. Having lived all his life in Belarus, he knew and loved her charming nature. Belarusian landscapes enter largely into the artist's art. There is a special charm, poetization and intimacy of the painter's point of view so peculiar to his talent.

Turning to nature as an exalted image, Leu Leitman depicted a human's tendency to dialogue with it to search spiritual understanding. Speaking to the nature gave rise to many emotions, which Leu Leitman sought to present in his works. He portrayed specific places in Viciebsk, Minsk, Moscow Region ("Rainy Day (The Dzvinia River. Viciebsk)", 1934; "Winter Landscape (Winter)", 1943—1944; "Orekhovo-Zuyevo", 1943—1944; "The Klyazma River", 1943; "Province", 1945; "Minsk. Winter", 1970).

The master's delicate lyrical pictures are striking such as "Birches" (1945), "April" (1957), "Wind" (1966), "Silence" (1968). They have a lot of warmth, purity and soulfulness. The names of the paintings are short and clear. They are consonant with Isaac Levitan's thoughts: "The simplest and most sincere motive is worthy to be painted. It can turn into the great artwork if the artist loves it and tells of it heartily."²²

Leu Leitman's landscapes, as well as his works in other genres, are small in size. Their impressionistic style is due to the artist's activity in plein airs, which gave him the opportunity to admire colour details, which he strived to embody in his pictures. There is silence, light purity, peace in the landscapes. Leu Leitman masterfully paints trees, covered with autumn colours, and barely blooming foliage in spring. The true charm of the green, a sense of peace, coziness and harmony in nature were conveyed by the artist in such works as "At the Svislač River" (1956) and "Pond in Palanga" (1957). In these works, trees with huge spreading branches are buried in greenery and "admire" their reflection in the mirror of water against the blue sky, the border between the water surface and the coastline is almost blurred. "Near Yanka Kupala Poplar" (1957) is made with light bluish-green tones in the method of gouache. It depicts the charm of a summer day, the joy of relaxing in the shade of trees in the park. The clear blue air, flowing above the ground and covering the green foliage with a slight haze, enhances the impression of the depth of space. Its lyricism is presented in "Red Roofs (Kaluga)" (1942—1943), "Gloomy Day" (1944), where frozen tree branches visible through spring air and gray constructions logs penetrate the specifics of the winter landscape image. For watercolour painting "Night Is Falling" (1949), the artist chose a special state of nature — pre-sunset time, when shades and halftones are barely perceptible in the condensing twilight, and the bright spots of the main — blue colour are especially sonorous. The

²² Левитан И.И. Письма. Документы. Воспоминания / под ред. А. Федорова-Давыдова. М., 1956. С. 232.

strokes laid next to each other overlap in places. The interaction of colours is complicated. Blue and purple tones come in contact with the ashen one and as if begin to smolder. Gamma is getting colder.

The motifs found in nature and associations associated with them were of great importance to Leu Leitman. In his watercolours, the artist sought to accurately capture the feeling that gripped him in the open air, the excitement that prompted him to take up his brush, the delight that he experienced when he met with nature.

Leu Leitman took an active part in the work of the Union of Artists of the BSSR. He was the chairman of the graphics section, a member of the revision committee, he organized the watercolour section and three national watercolour exhibitions. The artist's selfless service to art received a well-deserved mark: in 1967 he was awarded the title of the Honored Artist of the BSSR.

The collection of the National Art Museum of the Republic of Belarus presents all the facets of Leu Leitman's creative heritage — a soulful lyricist who knew how to feel deeply and poetically subtly convey the subtle nuances of wildlife, the bustling life of a centuries-old, reviving from the ashes and ruins of the city and its inhabitants; the creator of portraits that are distinguished by a realistic vision of the world, accuracy and clarity of plastic figures; the author of narrative paintings on the theme of glorifying a human who benefits society by his work, who knows how to enjoy leisure, to enjoy life; the master of colourful still life paintings. The collection of Leu Leitman's pictures in the museum is one of the most significant in our country (140 graphic works and one painting) along with the funds of the Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art. The master's paintings are also in the collection of the Belarusian State Museum of the History of the Great Patriotic War, the Viciebsk Regional Museum of Local History, in the funds of the Belarusian Union of Artists, and in private collections in Belarus and abroad.

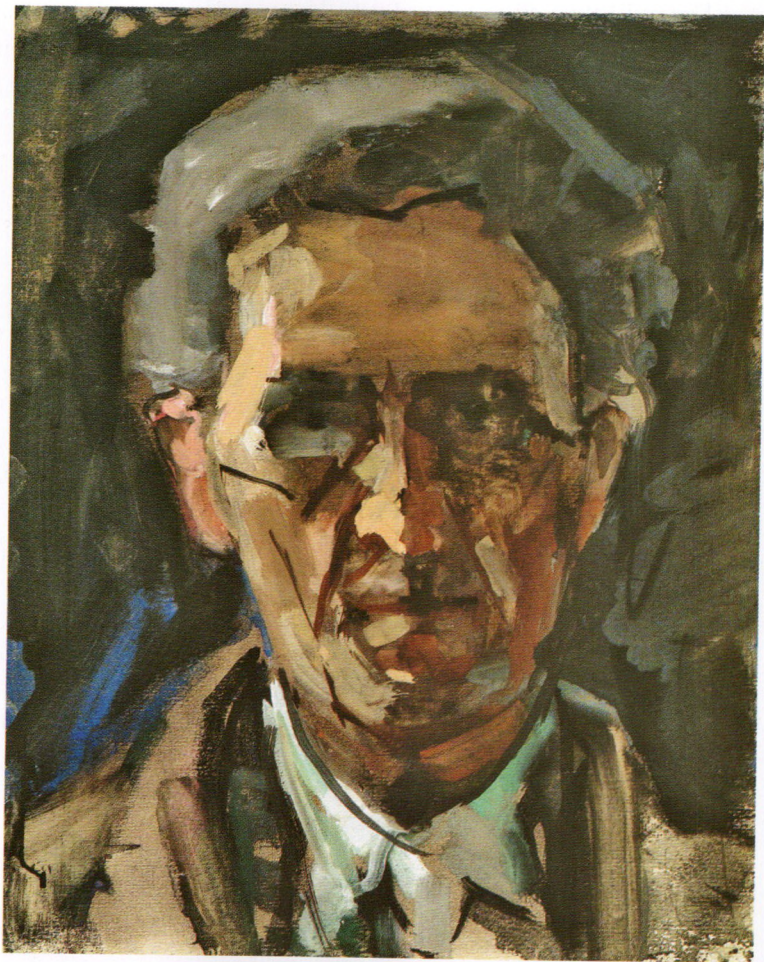
Leu Leitman died on September 19, 1974. The master's life testifies to the inseparability of his creative aspirations. He never locked himself in the circle

of narrow professional interests. He taught, wrote poetry, and illustrated books. Leu Leitman's oeuvre reflects the breadth, freedom and exaltation of the artist's world view, and it is inextricably linked with the destiny of the country and the destiny of his contemporary.

Anastasia Karneika

Портрет дачки. 1945
Портрет дочери. 1945
Portrait of the Daughter. 1945

Аўтапартрэт. 1960. Эцюд
Автопортрет. 1960. Этюд
Self-Portrait. 1960. Study

Даждлівы дзень (Дзвіна. Віцебск). 1934
Дождливый день (Двина. Витебск). 1934
Rainy Day (The Dzvina River. Viciebsk). 1934

Моладзевая брыгада Трактарнага завода падчас працы. 1950
Молодежная бригада Тракторного завода за работой. 1950
Youth Team of the Tractor Plant at Work. 1950

Партрэт стаханаўкі Шпакоўскай. 1937
Портрет стахановки Шпаковской. 1937
Portrait of Shpakouskaia, a Stakhanovite Worker. 1937

Кецельшчыцы ў швейнай майстэрні. 1937
Кеттельщицы в швейной мастерской. 1937
Linking Machine Operators at the Sewing Shop. 1937

Чырвоныя дахі (Калуга). 1942—1943
Красные крыши (Калуга). 1942—1943
Red Roofs (Kaluga). 1942—1943

Клязьма. 1943
Клязьма. 1943
Klyazma. 1943

Галоўны ўваход на стадыён «Дынама». 1952

Главный вход на стадион «Динамо». 1952

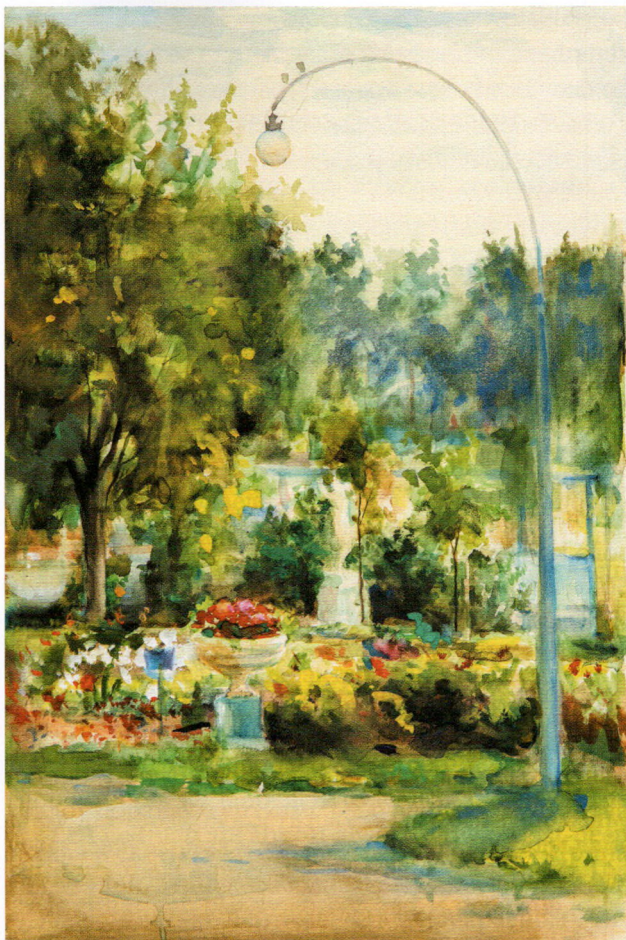
The Main Entrance to the "Dynamo" Stadium. 1952

Галоўны паштамт. 1954
Главный почтамт. 1954
The Central Post Office. 1954

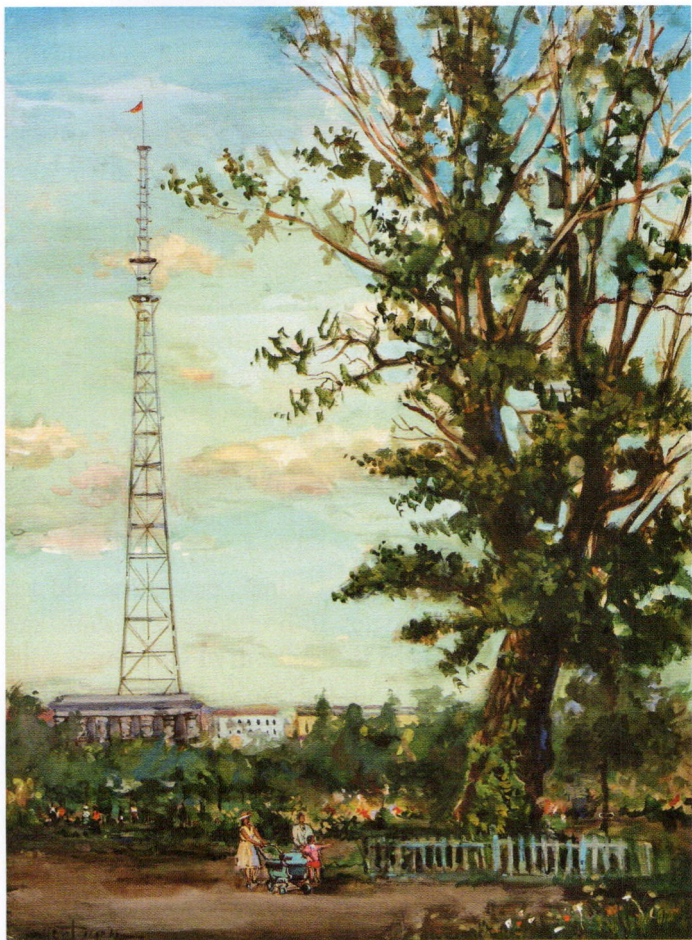

Ля ракі Свіслач. 1956
У реки Свислочь. 1956
At the Svislač River. 1956

У парку. 1957
В парке. 1957
In the Park. 1957

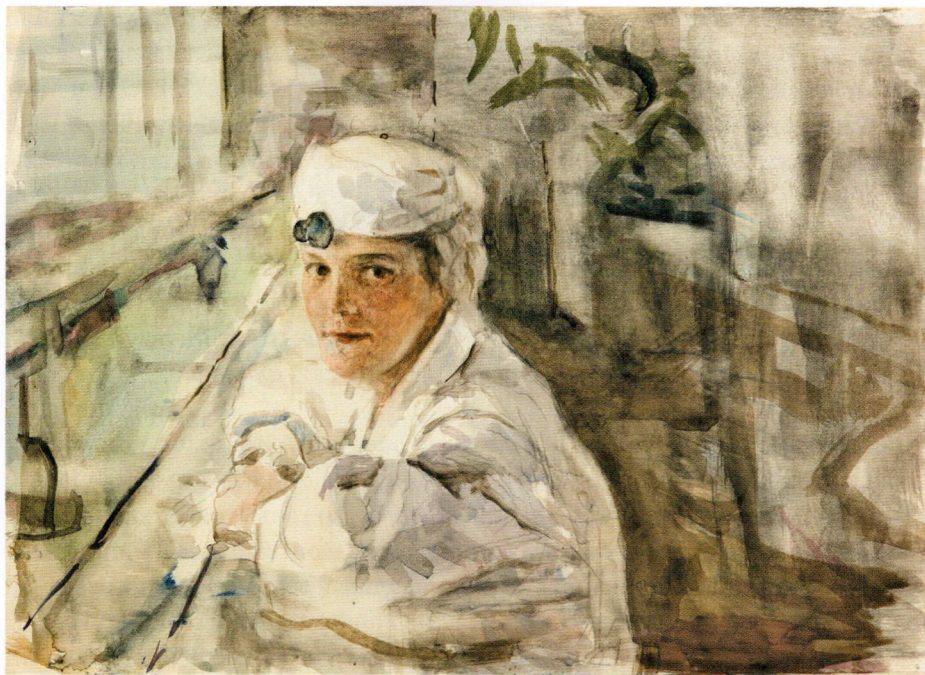

Ля таполі Янкі Купалы. 1957
У тополя Янкі Купалы. 1957
Near Yanka Kupala Poplar. 1957

Партрэт Р.І. Цвяткавай, вязальшчыцы Гомельскай фабрыкі імя 8 Сакавіка. 1961
Портрет Р.И. Цветковой, вязальщицы Гомельской фабрики им. 8 Марта. 1961
Portrait of Tsviatkova, a Knitter of the Homiel Factory named after March 8. 1961

На гадзіннікавым заводзе. 1960—1961. Эскіз
На часовом заводзе. 1960—1961. Эскіз
At the Watch Plant. 1960—1961. Sketch

Пагранічник. 1964. *Варьянт*
Пограничник. 1964. *Вариант*
Frontier Guard. 1964. *A variant*

Баявия сябры. 1964 (?)
Боевые друзья. 1964 (?)
Battlefield Friends. 1964 (?)

Партрэт даяркі Зінаіды Шалыка. 1962
Портрет доярки Зинаиды Шалыко. 1962
Portrait of Zinaida Shalyka, a Milkmaid. 1962

Партрэт рабочага. 1969
Портрет рабочего. 1969
Portrait of a Worker. 1969

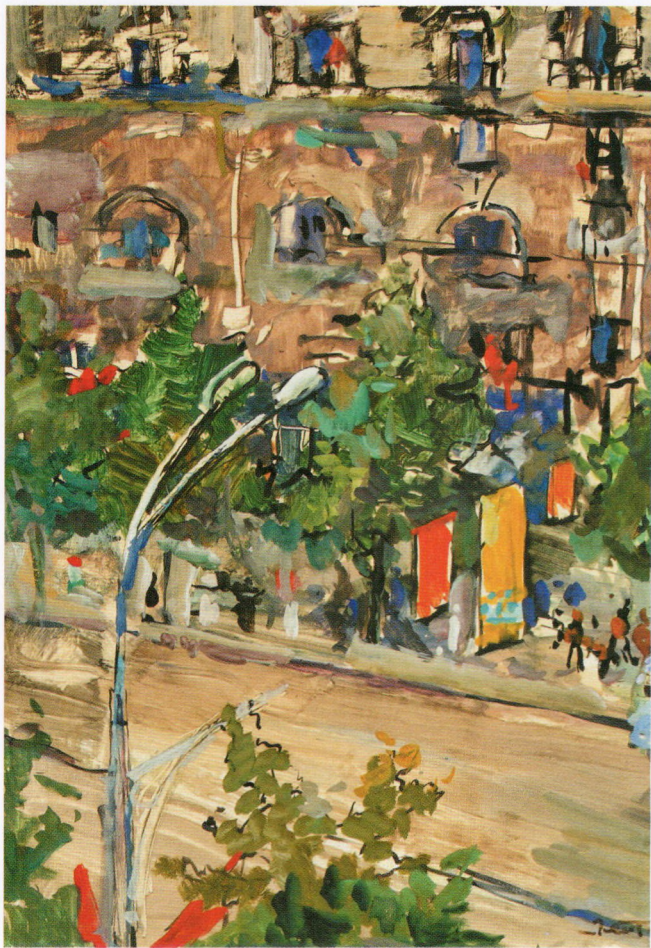
Кветкі на фоне акна. 1965

Цветы на фоне окна. 1965

Flowers against a Window Background. 1965

Дзяўчына. 1967
Девушка. 1967
Girl. 1967

З окна майстерні. 1966
Из окна мастерской. 1966
From the Studio Window. 1966

Вулиця У. І. Леніна. 1970
Улица В. И. Ленина. 1970
Vulitsa Uladzimira Lienina (Lenin Street). 1970

Будаўніца. 1970
Строительница. 1970
Builder. 1970

Туалетны столик. 1969
Туалетный столик. 1969
Dressing Table. 1969

Карок. 1971
Карок. 1971
Skating Rink. 1971

Сяброўства. 1970
Дружба. 1970
Friendship. 1970

«Хай заўжды будзе сонца». 1972
«Пусть всегда будет солнце». 1972
“May There Always Be Sunshine”. 1972

Спіс ілюстрацый Список иллюстраций List of illustrations

- 44 Партрэт дачкі. 1945. *Палатно на кардоне, алей*. 53×43 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Portrait of the daughter. 1945. *Холст на картоне, масло*. 53×43 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Portrait of the Daughter. 1945. *Oil on canvas mounted on cardboard*. 53×43 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 45 Аўтапартрэт. 1960. Эцюд. *Кардон, соус, гуашь*. 33×26,5 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Автопортрет. 1960. Этюд. *Картон, соус, гуашь*. 33×26,5 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Self-Portrait. 1960. Study. *Sauce and gouache on cardboard*. 33×26.5 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 46 Даждзлівы дзень (Дзвіна. Віцебск). 1934. *Папера, гуашь*. 51×36 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Дождливый день (Двина. Витебск). 1934. *Бумага, гуашь*. 51×36 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Rainy Day (The Dzvina River. Viciebsk). 1934. *Gouache on paper*. 51×36 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 47 Молодзевая брыгада Трактарнага завода падчас працы. 1950.
Папера, гуашь, акварэль. 35×50 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Молодежная бригада Тракторного завода за работой. 1950.
Бумага, гуашь, акварель. 35×50 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Youth Team of the Tractor Plant at Work. 1950. *Gouache and watercolour on paper*.
35×50 cm. The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 48 Партрэт стаханаўкі Шпакоўскай. 1937.
З серыі «Жанчына на вытворчасці». *Папера, гуашь*. 58,5×47 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск

- Портрет стахановки Шпаковской. 1937.
Из серии «Женщина на производстве». *Бумага, гуашь*. 58,5×47 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Portrait of Shpakouskaia, a Stakhanovite Worker. 1937.
From the series "Woman in Manufacturing". *Gouache on paper*. 58.5×47 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 49 Кецельшчыцы ў швейнай майстэрні. 1937.
3 серыі «Жанчына на вытворчасці». *Папера, гуашь*. 46,8×58,5 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Кеттельщицы в швейной мастерской. 1937.
Из серии «Женщина на производстве». *Бумага, гуашь*. 46,8×58,5 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Linking Machine Operators at the Sewing Shop. 1937.
From the series "Woman in Manufacturing". *Gouache on paper*. 46.8×58.5 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 50 Чырвоныя дахі (Калуга). 1942—1943. *Папера, гуашь, акварэль*. 30,3×20,2 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Красные крыши (Калуга). 1942—1943. *Бумага, гуашь, акварель*. 30,3×20,2 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Red Roofs (Kaluga). 1942—1943. *Gouache and watercolour on paper*. 30.3×20.2 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 51 Клязьма. 1943. *Папера, гуашь, акварэль*. 23×32 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Клязьма. 1943. *Бумага, гуашь, акварель*. 23×32 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Klyazma. 1943. *Gouache and watercolour on paper*. 23×32 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 52 Галоўны ўваход на стадыён «Дынама». 1952. 3 серыі «Новыя абрысы гарадоў Беларусі (Новы Мінск)». *Папера на кардоне, гуашь, акварэль*. 32,3×61 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Главный вход на стадион «Динамо». 1952. Из серии «Новые очертания городов Беларусі (Новый Минск)». *Бумага на картоне, гуашь, акварель*. 32,3×61 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
The Main Entrance to the "Dynamo" Stadium. 1952. From the series "New Outlines of the Cities of Belarus (New Minsk)". *Gouache and watercolour on paper mounted on cardboard*. 32.3×61 cm. The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 53 Галоўны паштамт. 1954. 3 серыі «Новыя абрысы гарадоў Беларусі

- (Новы Мінск)». *Папера на кардоне, акварэль*. Арк. 43,6×64,8 см; в. 39,6×59 см. Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
 Главный почтамт. 1954. Из серии «Новые очертания городов Беларуси (Новый Минск)». *Бумага на картоне, акварель*. Л. 43,6×64,8 см; и. 39,6×59 см. Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
 The Central Post Office. 1954. From the series "New Outlines of the Cities of Belarus (New Minsk)". *Watercolour on paper mounted on cardboard*. Sh. 43.6×64.8 cm; ill. 39.6×59 cm. The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 54 Ля ракі Свіслач. 1956. *Кардон, гуаш, акварэль*. 20×28,8 см. Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
 У реки Свислочь. 1956. *Картон, гуаш, акварель*. 20×28,8 см. Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
 At the Svislač River. 1956. *Gouache and watercolour on cardboard*. 20×28.8 cm. The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 55 У парку. 1957. *Папера, акварэль*. 47×31,5 см. Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, Мінск
 В парке. 1957. *Бумага, акварель*. 47×31,5 см. Белорусский государственный архив-музей литературы и искусства, Минск
 In the Park. 1957. *Watercolour on paper*. 47×31.5 cm. The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art, Minsk
- 56—57 Ля таполі Янкі Купалы. 1957. *Папера на кардоне, гуаш*. 47×35 см. Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
 У тополя Янки Купалы. 1957. *Бумага на картоне, гуаш*. 47×35 см. Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
 Near Yanka Kupala Poplar. 1957. *Gouache on paper mounted on cardboard*. 47×35 cm. The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 58 Партрэт Р.І. Цвяткойай, вязальшчыцы Гомельскай фабрыкі імя 8 Сакавіка. 1961. З серыі «Разведчыкі будучыні — людзі камуністычнай працы». *Кардон, акварэль, гуаш*. 42×34,5 см. Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
 Портрет Р.И. Цветковой, вязальщицы Гомельской фабрики им. 8 Марта. 1961. Из серии «Разведчики будущего — люди коммунистического труда». *Картон, акварель, гуаш*. 42×34,5 см. Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
 Portrait of Tsviatkova, a Knitter of the Homiel Factory named after March 8. 1961. From the series "Explorers of the Future — People of Communist Labour". *Watercolour and gouache on cardboard*. 42×34.5 cm. The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk

- 59 На гадзіннікавым заводзе. 1960—1961. *Папера, акварэль*. 33×44,5 см. Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, Мінск. (Эскіз да работы «Партрэт Аліны Раманаўны Ласіцкай, зборшчыцы Мінскага гадзіннікавага завода». 1961. 3 серыі «Разведчыкі будучыні — людзі камуністычнай працы». *Кардон, акварэль*. 36×53,5 см. Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск) На часовом заводзе. 1960—1961. *Бумага, акварэль*. 33×44,5 см. Белорусский государственный архив-музей литературы и искусства, Минск. (Эскиз к работе «Портрет Алины Романовны Лосицкой, сборщицы Минского часового завода». 1961. Из серии «Разведчики будущего — люди коммунистического труда». *Картон, акварель*. 36×53,5 см. Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск) At the Watch Plant. 1960—1961. *Watercolour on paper*. 33×44.5 cm. The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art, Minsk. (Sketch for the Portrait of Alina Lasitskaia, a Watch Assembler of the Minsk Watch Plant. 1961. From the series “Explorers of the Future — People of Communist Labour”. *Watercolour on cardboard*. 36×53.5 cm. The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk)
- 60 Пагранічнік. 1964. *Папера, акварэль, гуашь*. 46×36 см. Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, Мінск. (Варыянт работы «Партрэт пагранічніка Будрака». 1964. 3 серыі «Вартавыя Радзімы». *Папера, сангіна, сепія*. 48,5×34 см. Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск) Пограничник. 1964. *Бумага, акварель, гуашь*. 46×36 см. Белорусский государственный архив-музей литературы и искусства, Минск. (Вариант работы «Портрет пограничника В.Ю. Будрака». 1964. Из серии «Часовые Родины». *Бумага, сангина, сепия*. 48,5×34 см. Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск) Frontier Guard. 1964. *Watercolour and gouache on paper*. 46×36 cm. The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art, Minsk. (The variant of the Portrait of Budrak, a Frontier Guard. 1964. From the series “Guards of the Motherland”. *Red chalk and sepia on paper*. 48.5×34 cm. The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk)
- 61 Баявыя сябры. 1964 (?). 3 серыі «Вартавыя Радзімы» (?). *Папера каляровая, акварэль*. 21,5×27,5 см. Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск Боевые друзья. 1964 (?). Из серии «Часовые Родины» (?). *Бумага цветная, акварель*. 21,5×27,5 см. Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск Battlefield Friends. 1964 (?). From the series “Guards of the Motherland” (?).

Watercolour on coloured paper. 21.5×27.5 cm. The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk

- 62 Портрэт даяркі Зінаіды Шалыка. 1962.
3 серыі «Людзі калгаснай працы». *Кардон, соус, туш. 47×35,3 см.*
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Портрет доярки Зинаиды Шалыко. 1962.
Из серии «Люди колхозного труда». *Картон, соус, тушь. 47×35,3 см.*
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Portrait of Zinaida Shalyka, a Milkmaid. 1962. From the series "People of Collective Farm Labour". *Sauce and ink on cardboard. 47×35.3 cm.*
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 63 Портрэт рабочага. 1969. *Кардон, соус, акварэль. 35×24,5 см.*
Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, Мінск
Портрет рабочего. 1969. *Картон, соус, акварель. 35×24,5 см.*
Белорусский государственный архив-музей литературы и искусства, Минск
Portrait of a Worker. 1969. *Sauce and watercolour on cardboard. 35×24.5 cm.*
The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art, Minsk
- 64 Кветкі на фоне акна. 1965. *Папера, манатыпія, італьянскі аловак. 34×24 см.*
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Цветы на фоне окна. 1965. *Бумага, монотипия, итальянский карандаш. 34×24 см.*
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Flowers against a Window Background. 1965.
Monotype and black chalk on paper. 34×24 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 65 Дзяўчына. 1967. *Папера, манатыпія. 21×19,5 см.*
Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, Мінск
Девушка. 1967. *Бумага, монотипия. 21×19,5 см.*
Белорусский государственный архив-музей литературы и искусства, Минск
Girl. 1967. *Monotype on paper. 21×19.5 cm.*
The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art, Minsk
- 66 3 акна майстэрні. 1966. *Папера, гуаш, акварэль. 57×41 см.*
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Из окна мастерской. 1966. *Бумага, гуаш, акварель. 57×41 см.*
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
From the Studio Window. 1966. *Gouache and watercolour on paper. 57×41 cm.*
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk
- 67 Вуліца У. І. Леніна. 1970. *Папера, акварэль, гуаш. 37,5×55 см.*
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск

Улица В. И. Ленина. 1970. *Бумага, акварель, гуашь*. 37,5×55 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Vulitsa Uladzimira Lienina (Lenin Street). 1970. *Watercolour and gouache on paper*.
37.5×55 cm. The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk

- 68 Будаўніца. 1970. *Папера, акварэль*. 56×43 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Строительница. 1970. *Бумага, акварель*. 56×43 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Builder. 1970. *Watercolour on paper*. 56×43 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk

- 69 Туалетны столік. 1969. *Папера, акварэль*. 38×55,5 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Туалетный столик. 1969. *Бумага, акварель*. 38×55,5 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Dressing Table. 1969. *Watercolour on paper*. 38×55.5 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk

- 70 Каток. 1971.
З серыі «Па спартыўных мясцінах Мінска». *Папера, акварэль, гуашь*. 37×53,5 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Каток. 1971. Из серии «По спортивным местам Минска».
Бумага, акварель, гуашь. 37×53,5 см.
Национальный художественный музей Республики Беларусь, Минск
Skating Rink. 1971. From the series "Sports Places of Minsk".
Watercolour and gouache on paper. 37×53.5 cm.
The National Art Museum of the Republic of Belarus, Minsk

- 71 Сяброўства. 1970. З серыі «Ля Мінскага мора». *Папера, акварэль*. 36,5×54 см.
Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Мінск
Дружба. 1970. Из серии «У Минского моря». *Бумага, акварель*. 36,5×54 см.
Национальный государственный музей Республики Беларусь, Минск
Friendship. 1970. From the series "Near the Minskaje mora (the Minsk Sea)".
Watercolour on paper. 36.5×54 cm. The National Art Museum of the Republic of
Belarus, Minsk

- 72—73 «Хай заўжды будзе сонца». 1972. *Папера, акварэль*. 20,5×29 см.
Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, Мінск
«Пусть всегда будет солнце». 1972. *Бумага, акварель*. 20,5×29 см.
Белорусский государственный архив-музей литературы и искусства, Минск
"May There Always Be Sunshine". 1972. *Watercolour on paper*. 20.5×29 cm.
The Belarusian State Archives-Museum of Literature and Art, Minsk

Навукова-папулярнае выданне
Славутыя мастакі з Беларусі

ЛЕЎ ЛЕЙТМАН
ЛЕВ ЛЕЙТМАН
LEU LEITMAN

Складальнік **Карнейка** Анастасія Алегаўна
На беларускай, рускай і англійскай мовах

Рэдактар А.М. Коршак
Пераклад на англійскую мову К.Г. Анціпавай (тэкст),
Т.В. Баранавай (спіс ілюстрацый)
Мастацкі рэдактар Н.Р. Агародная
Тэхнічны рэдактар А.Р. Праваторова
Карэктары: В.І. Смірнова, А.Д. Даўгушова

12+

Падпісана да друку 29.10.2019. Фармат 60×70 $\frac{1}{16}$.
Папера мелававая. Гарнітура «Minion Pro». Афсетны друк.
Ум. друк. арк. 4,68. Ул.-выд. арк. 4,5. Тыраж 500 экз. Зак. 4360.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Выдавецтва «Беларусь».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/4 ад 09.07.2013.
Пр. Пераможаў, 11, 220004, Мінск, Рэспубліка Беларусь. <http://belarusbook.by>.
Адкрытае акцыянернае таварыства «Друкарня “Перамога”».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 2/38 ад 29.01.2014.
Вул. Таўлая, 11, 222310, г. Маладзечна.

ISBN 978-985-01-1328-3

9 789850 113283

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Славутыя мастакі з Беларусі
Знаменитые художники из Беларуси
Famous artists from Belarus

І. ХРУЦКІ	У. СТЭЛЬМАШОНАК
В. ВАНЬКОВІЧ	М. МІХАЛАП
В. БЯЛЫНІЦКІ-БІРУЛЯ	Ф. РУШЧЫЦ
Я. ДРАЗДОВІЧ	В. ЖОЛТАК
С. ЖУКОЎСКІ	Я. МАЙСЕЕНКА
В. ЦВІРКА	Н. ВОРАНАЎ
А. АСТАПОВІЧ	А. БАРХАТКОЎ
М. ФІЛІПОВІЧ	Р. КУДРЭВІЧ
П. МАСЛЕНІКАЎ	Н. ОРДА
М. САВІЦКІ	А. МАЛІШЭЎСКІ
Я. КРУГЕР	І. АХРЭМЧЫК
А. КАШКУРЭВІЧ	У. КОЖУХ
Л. АЛЬПЯРОВІЧ	Г. ВАШЧАНКА
А. ГАРАЎСКІ	Л. ЛЕЙТМАН
І. БАСАЎ	Н. ХАДАСЕВІЧ-ЛЕЖЭ

Выдавецтва
«Беларусь»